

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Leonardi Lessii E Societate Iesv Theologi. In D.
Thomam De Beatitudine. De Actibus HUMANIS. De
Incarnatione Verbi. De Sacramentis Et Censuris.
Prælectiones Theologicae Posthumæ**

Lessius, Leonardus

Lovanii, 1645

Qvaestio VI. De voluntario & inuoluntario. In Octo Articulos diuisa.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72898](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72898)

QVÆSTIO SEXTA.

De Voluntario & Involuntario.

POST tractatum de Beatitudine, disputat D. Thomas de actibus humanis in genere, quibus tamquam medijs ad Beatitudinē peruenitur. In his autem tria sunt consideranda, ex quibus eorum bonitas & malitia dependet: Obiecta, Circumstantiæ, & modus productionis.

De obiecto agitur Quæstione octaua, de circumstantijs q. 7. de modo productionis hac q. 6. idque sub nomine voluntarij & inuoluntarij, de quo differit Aristoteles 3. Ethic. c. 1. Damascenus l. 2. de fide Orthodoxa c. 24. & Nemesius l. de homine c. 29. 30. 31. 32.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium?

Respondet D. Thomas perfectè voluntarium in humanis actibus reperiri.

DVBIVM I.

Quid sit Voluntarium?

² Voluntarius dupliciter accipitur.

NOtandum est, Voluntarium dici propriè, quod pendet à voluntate. Voluntas autem accipitur dupliciter. Primò, speciatim & propriè pro appetitu rationali, qui solum in Deo, Angelis & hominibus reperitur.

Secundò, Generatim, vt comprehendat appetitum etiam sensitiuum. Nam & bruta dicuntur quodammodo velle & habere voluntatem; vt patet ex Augustino l. 5. de Ciuitate Dei c. 9. cum ait: Corpora magis subiacent voluntatibus; quædam nostris, id est, omnium animantium mortalium, & magis hominum, quàm bestiarum: quædam verò Angelorum; sed omnia maxime Dei voluntati subdita sunt.

Voluntarius dupliciter accipitur.

Vnde etiam voluntarium dupliciter accipitur. Primò, Speciatim, pro eo quod pendet à voluntate rationali: quo modo omnes actiones elicite vel imperatæ à voluntate humana vel Angelica, dicuntur voluntariæ; & omnis creatura est opus voluntarium respectu voluntatis diuinæ.

Secundò, Generatim, pro omni eo quod pendet ab appetitu rationali vel sensitiuo, quem vno nomine vitalem appellare solemus: quia nulla est vis appetendi, cuius operatio sit vita, præter appetitum sensitiuum & rationalem.

D. Thomashoc loco accipit voluntarium generatim, vt idem sit, quod Græcis ἐκούσιον, quod spontaneum propriè dici potest; de quo agit Aristoteles 3. Ethic. c. 1. Damascenus lib. 2. de fide c. 24. Nemesius lib. de Homine c. 29. & tribus sequentibus.

Dupliciter aliquid sit inuoluntarium.

Quid autem sit spontaneum, explicandum est ex contrario (vt illi auctores faciunt) quod est inuitum; Græci vocant ἀκούσιον. Dupliciter autem dicitur aliquid inuitè fieri, Primò, Si vi extrinsecus illatâ, voluntate repugnante, fiat; vt

cùm nocens ducitur ad supplicium. Secundò, Si ex ignorantia fiat; vt cùm quis occidit amicum, putans hostem.

Hinc sequitur, vt aliquid sponte, seu voluntariè fiat, duo requiri. Primò; vt fiat à principio intrinsecò ei, in quo est illa operatio. Secundò; Vt fiat ex cognitione singulorum, in quibus versatur actio, vt loquitur Aristoteles; id est, obiecti & circumstantiarum; vt explicat Damascenus.

Hinc definitur voluntarium esse id, quod fit à principio intrinsecò, cum cognitione obiecti & circumstantiarum. Dico, à principio intrinsecò, nempe distincto à cognitione: nam cognitio se habet solum per modum dirigentis operationem. Vnde hoc principium intrinsecum non potest esse aliud, quàm appetitus, qui in homine & animantibus est principium omnium operationum ipsis propriarum, & solus immediatè dirigitur per cognitionem. Dico, cum cognitione obiecti, &c. quia si quis fallatur circa obiectum; vt si comedat carnem die Veneris, putans esse piscem; non voluntariè comedit carnem: vel si fallatur circa circumstantias; qua parte fallitur, non agit voluntariè; vt si sciat quidem se comedere carnem, non aduertat tamen esse diem Veneris, non voluntariè violat legem abstinentiæ.

³ Definitio voluntarij.

Clariùs sic definiiri potest: Voluntarium est opus vel omisio operis ab appetitu vitali, maxime rationali, cum cognitione dependens. Dico, præsertim rationali; quia sicut appetitus sensitiuus non dicitur voluntas nisi impropiè; ita motus ipsius, nisi dependeat à voluntate superiore, non dicuntur voluntarij, nisi impropiè, & generatim accepto nomine. Dico, vel omisio operis: Quia non solum ali-quod opus positium est voluntarium, sed etiam omisio operis; vt art. 3. ostendimus. Vnde non minus omisiones sunt peccata, quàm commissio-nes.

Alia definitio voluntarij.

Ex his sequitur, eos motus esse maxime voluntarios, qui maxime sunt consentanei propensioni voluntatis, fiuntq; cum perfectâ cognitione obiecti & circumstantiarum: hi enim longiùs absunt ab inuoluntario. Tales sunt, Primò, amor beatitudinis. Secundò, omnes actus liberi, quibus prosequimur ea, quæ per se sunt expetenda. Tertiò, actus liberi quibus prosequimur media. Quarto, quibus fugimus mala. Quò autem quisque est minus consentaneus propensioni voluntatis, aut quò minor est cognitio, vnde procedit, eò minus cense-ri voluntarium. Tales actus sunt, quibus aliquid prosequimur coacti metu, aut cum aliqua ignorantia vel inconsideratione.

⁴ Quid magis & minus perfectè voluntarium.

Dices; Multi motus oriuntur contra voluntatem; vt patet in motu tristitiæ, & similibus: ergo non omnes qui procedunt ab appetitu vitali, sunt voluntarij.

Respondeo, Distinguendo consequens, si enim voluntarium accipias pro spontaneo; nego consequentiam: omnes enim motus qui oriuntur ab appetitu vitali sunt spontanei, etiam si contra voluntatem oriuntur; vt omnes passionis appetitus inferioris, & omnes motus voluntatis præuenientes il-

Ordo actuum voluntarium.

tes liberatem, qui oriuntur voluntate repugnante. Si autem voluntarium accipias pro eo quod dependet à voluntate rationali, vel à libertate voluntatis: sic concedo totum; sed nihil contra definitionem positam. Hoc modo dicuntur illi motus involuntarij, qui displicent voluntati, & contra eius renisum exoriuntur.

D. V. B. I. V. M. II.

Virum voluntarium dicatur ex eo tantum, quod procedat à voluntate vel appetitu vitali, an ex eo quod sit volitum per modum obiecti?

5 **R**espondeo, Vtrumque requiri: procedere enim debet à voluntate seu appetitu vitali; quia est effectus vel operatio eius. Debet etiam esse volitum, ut patet à contrario. Nam nihil est involuntarium, nisi quatenus est contra voluntatem, tanquam obiectum nolitum à voluntate, quæ vel actu est, vel esset, si ignorantia non impediret.

Dices, Ergo ipsi motus voluntatis, ut amor, odium, lætitia, tristitia, non sunt voluntarij; quia non sunt voliti: alioqui per alium motum voluntarium deberent esse voliti, & ille rursus per alium; sicque esset progressio in infinitum.

Respondeo, Istos motus esse maximè voluntarios; utpote intrinsecè tales. Nam sunt ipsæ volitiones manantes à voluntate, eamque informantes, à quibus aliæ operationes dicuntur extrinsecè solum voluntariæ; ut ambulare, loqui, &c. Neque opus est ut alia volitione sint volitæ, sicut illæ quæ extrinsecè dicuntur voluntariæ; quia seipsis implicitè sunt volitæ: qui enim amat, vult amare; qui odit, vult odisse; non alio actu, sed eodem quo amat & odit obiectum.

Actus voluntatis seipsis implicitè sunt voliti.

ARTICVLVS II.

Vtrum voluntarium reperiat in brutis; id est, vtrum motus & operationes brutorum sint voluntaria seu spontanea?

6 **C**onclusio est, Esse imperfectè voluntarios. Ratio est, quia procedunt ex imperfecta cognitione.

Notandum est, nomen *Voluntarij* accipi dupliciter, vel potius tripliciter. Primò, Ut opponitur *Inuito*, sicque idem est quod *Spontaneum*. Ita accipit Aristoteles 3. Ethic. cap. 1. & D. Thomas passim hac quaestione.

Secundò, Pro omni actu vel effectû, qui à voluntate rationali quouis modo dependet; & sic omnes actus & effectus voluntatis, etiam necessarii, dicuntur voluntarij.

Tertiò, Accipitur pro omni actu & effectû qui procedit à voluntate, non tantum secundum substantiam operis, sed etiam secundum proprium modum operandi voluntatis. Nam dupliciter potest aliquis actus à voluntate procedere. Primò, modo naturali, videlicet, tanquam effectus à causa determinata; qui modus est proprius eorum, quæ naturaliter fiunt: sic procedunt actus necessarii. Secundò, modo voluntati proprio; videli-

Dupliciter aliquid procedit à voluntate.

cet liberè, tamquam effectus à causa indeterminata. Sicut enim proprius modus operandi natura, est operari necessariò, seu ex potestate determinata ad effectum; ita proprius modus operandi voluntatis, est operari liberè, seu ex potestate indeterminata ad effectum. Et quia hic modus operandi est proprius voluntati, & inuenitur in omnibus actibus voluntatis, quos cum plena rationis aduertentia habet in hac vita; ideo voluntarium à PP. & DD. sapè ita accipitur, ut idem sit quod liberum, ut opponatur naturali. Quo modo Augustinus lib. de Vera religione cap. 14. ait: *Vsque adeo peccatum est voluntarium malum, ut nisi voluntarium sit, non sit peccatum.*

Nunc, si Primo modo accipiatur voluntarium, non video cur motus & operationes brutorum non debeant censerì absolute voluntarij, id est, spontaneij; cum non minore propensione intrinsecè fiant, neque minus distent ab inuito, quam actiones humana. Vnde Aristoteles 3. Ethic. c. 2. & Damascenus l. 2. c. 24. absolute tribuunt brutis & pueris spontaneum. Neque refert, quòd cognitio ex qua illi motus procedunt, sit imperfecta; quia sufficit ut obiecta sensibilia per eam proponantur appetitui absque errore. Si tamen ipsum nomen *Voluntarij* vrgemus, ut hic videtur facere D. Thomas, sic imperfectè & improprie voluntarij sunt; quia appetitus est imperfecta & improprie dicta voluntas; quod insinuat D. Augustinus lib. 5. de Ciuitate, cap. 9. cum ait: *Iam verò cause voluntaria, aut Dei sunt, aut Angelorum, aut hominum, aut quorumcumque animalium: si tamen appellanda sunt voluntates animalium rationis expertium motus illi, quibus aliquid boni appetunt, vel mali euitant.*

Voluntarij primo modo.

Si verò accipiatur secundo modo, sic motus brutorum non sunt voluntarij, quia non pendent villo modo à voluntate. Amor tamen beatificus, gaudium beatificum, amor quo Deus se diligit, & Spiritum sanctum spirat, & ipsa Spiritus sancti spiratio, hoc modo voluntarij sunt: quia à voluntate cum plena cognitione. Similiter omnes actus nostri boni & mali, iuxta Calvinum lib. 2. Institut. cap. 2. voluntarij sunt; quamvis secundum ipsum, non sint liberi. Denique motus primi voluntatis sic voluntarij sunt, etsi imperfectè ob cognitionem imperfectam.

2. Modo.

Quòd si tertio modo, scilicet omnino proprie nomen *Voluntarij* accipiamus, sic soli actus liberi dicuntur voluntarij; & quod liberè sit, voluntariè dicitur fieri. Quo modo Iacobi 1. dicitur: *Voluntariè enim genuit nos Verbo veritatis.* Et ad Heb. 10. *Voluntariè peccantibus nobis iam relinquuntur hostia pro peccato, &c.* Iuxta hunc modum amor beatificus non erit voluntarius, quamvis ex inclinatione voluntatis, & perfectissima cognitione procedat; quia non procedit à voluntate secundum modum operandi, qui proprius est voluntati; nempe tanquam à causa indeterminata, sed per modum naturæ. Idem dicendum de amore quo Deus se diligit, & quo Spiritum sanctum producit: Etsi enim hic amor quadam ratione perfectissimè sit voluntarius, ut dictum est; tamè secundum aliam rationem voluntarij aliquid ei deest, scilicet, modus ille proprius actibus voluntatis, qui consistit in processu à causa indeterminata. Voluntas enim diuina est determinata ad illù amorem, sicut causæ naturales ad suos effectus.

3. Modo.

Dices,

Dices, Ergo aliquid perfectionis deest illi amori; esse enim perfectè voluntarium, est magna perfectio.

Esse perfectè voluntarium circum summum bonum, non est perfectio simplex.

Respondet, Esse sic perfectè voluntarium respectu summi boni, non est perfectio, sed imperfectio. Magna enim imperfectio est, si voluntas non sit determinata ad amorem summi boni, quod est Deus; ut patet in viatoribus: & magna perfectio est, esse determinatum ad hunc amorem; ut patet in Beatis. Ad alia bona esse indeterminatum, eaque non necessariò amare, est perfectio, vel potiùs est perfectionis signum; nam est signum capacitatis boni infiniti, quod, ne in tota quidem creaturarum collectione, inuenitur.

D V B I V M I

Quis actus propriè dicatur liber?

7 Notandum est Primò, In actibus humanis, ut censentur moraliter boni vel mali, laudabiles vel vituperabiles, meritorij vel demeritorij, non solum considerandum esse, sintne generatim voluntarij seu spontanei; sed multo magis sintne propriè & strictè voluntarij; id est, sintne liberi an necessarij.

Explicandum igitur quis actus dicatur liber.

Notandum secundò, Non solum actum dici liberum; sed etiam ipsam potentiam, & quidem magis propriè & primò. Dicitur autem potentia libera, quæ in operando soluta est ab omni necessitate, ita ut, dum operatur, habeat in sua potestate non operari. Actus dicitur liber, qui ab huiusmodi potentia procedit.

Notandum Tertio, Etsi omnis determinatio, quæ voluntas priùs naturâ quàm operetur, determinatur ad actum, repugnare videatur libertati: tamen quadruplex à quibusdam ponitur determinatio in ipsa voluntate, quam putant libertati actus non repugnare, ita ut cum huiusmodi determinatione possit esse meritorius vel demeritorius.

Quadruplex determinatio voluntatis à quibusdam ponitur.

Prima est, Per influxum Dei, ut est causa prima: putant enim primam & summam causam omnes causas creatas, & consequenter voluntatem humanam & Angelicam debere mouere, applicare & determinare ad suos actus. Sed hæc sententia refutata est 1. p. q. 19. art. 8.

Secunda est, Per gratiam efficacem, quæ putant voluntatem humanam in statu nature lapsæ debere determinari ad opera pietatis. De hac dicendum infra tractatu de Gratia.

Tertia est, Per iudicium rationis practicum, aut per imperium intellectus, quo putant voluntatem ita determinari, ut illo stante in intellectu, ipsa non possit non consentire; sicut stante visione beatificâ, voluntas in Beatis non potest non amare. De hoc infra q. 9. a. 1. dub. 6.

Quarta est, Per procliuatam voluntatis ad ista bona sensibilia, quando non habet gratiam efficacem; quam procliuatam putant provenisse ex peccato originali. De hac infra, in Tract. de Gratia.

Omnis determinatio que non est in potestate voluntatis, repugnat libertati.

8 Nunc tantum in genere ostendendum est, omnem veram determinationem, quæ præuenit libertatem voluntatis, seu quæ non sit in potestate voluntatis, repugnare libertati, & efficere ut actus non sit liber. Dico, *Quæ non sit in potestate voluntatis; quia si sit in potestate voluntatis eam habere,*

vel non habere, iam voluntas ad illam determinationem non est determinata, ac proinde est libera. Vnde, talis determinatio non repugnat libertati; ut infra, de Electione dicemus.

Probari potest hæc sententia; Primò, ex Scripturis, Iosue 24. *Optio vobis datur, eligite quod vobis placet.* Similia sæpe locis alijs. Atqui absurdè daretur optio ei, cuius voluntas sit ad alteram partem determinata, vel determinanda per aliam motionem præuenientem, quæ non sit in eius potestate.

Ecclesiastici 15. *Deus reliquit hominem in manu consilij sui, adiecit mandata & præcepta; si volueris mandata seruare, seruantur te, &c.* At, quomodo est in manu consilij sui, qui necessariò sequitur determinationem aliunde immisissam? Item quomodo dicitur, *Si volueris*, cum non potest velle, nisi aliunde determinetur?

Ecclesiastici 31. *Laudatur, qui potuit transgredi, & non transgressus est:* erat ergo iste indeterminatus ad vtrumlibet, & poterat vtrumlibet. Omitto alia loca quibus hæc indifferentia significatur.

Secundò, Probari potest ex Conc. Trid. Sessio. 6. c. 5. & Canone 4. Vbi Concilium aperte requirit ad liberum consensum, ut voluntas, posita gratiæ præueniente, quæ potest consentire, possit etiam dissentire; ac proinde, ut immediate sit sufficiens ad consensum & dissentium. Quare, ad neutrum determinatur. De quo loco infra Tractatu de Gratia.

Tertio, Ex Patribus, qui multis modis hanc indeterminatam indicant. Primò, cum dicunt hominem esse liberi arbitrij, eò quod solutam ab omni necessitate, & in sua potestate sitam à Conditorum vitam acceperit. Secundò, Cum dicunt hominem per voluntatem esse dominum suarum actionum. Hoc enim, *Esse dominum*, significat illum nulli suarum actionum esse adstrictum, & vnamquamque dum elicit, sic elicere, ut possit non elicere. Tertio, Cum dicunt in potestate voluntatis esse eligere & non eligere, & flectere se semper in vtramvis partem. Vbi etiam aperte indicatur indifferentia cum potestate ad vtrumlibet. Quarto, Cum dicunt cuique suæ voluntatis habenas commissas. Testimonia Patrum fusè recitantur ab ijs qui contra hæreticos scribunt; ut à Bellarmino, & alijs.

Quartò, Probari potest ex ipsis nominibus, quibus Patres hanc vim explicant. Latini enim vocant *Liberum arbitrium, liberam potestatem: Liberum*, scilicet ab omni necessitate, ab omni determinatione & vinculo ad alteram partem contradictionis constringente, scilicet ad velle, aut ad nolle; ad agere, vel non agere. Quod si in eo poneretur aliqua determinatio ad alteram partem, iam non esset liberum, sed seruum arbitrium: quo modo hæretici, ponentes huiusmodi determinationem, illud vocant. *Arbitrium* dicitur, quia est potestas faciendi id quod velis; nam & hoc quoque arbitrium significat: vnde Latini dicunt, *Res ista non est mei arbitrij.* Idem patet Numer. 30. *In arbitrio viri erit ut faciat, vel non faciat.*

Græci Patres vocant hanc vim, τὸ ἀρεξοβόιον; de quo vide Damascenum lib. 2. c. 25. & Nemesium c. 39. de Homine. Calvinus lib. 2. Institutionum. c. 2. dicit id esse nomen nimis arrogans. Sed quid aliud significauit Apostolus 1. Cor. 7. cum ait, *ἐξουσίαν ἔχει τὸ ἴδιον διαλύματα*, potestatem

Scriptura

Trident

Patres

Ex vi nominis. Apud Latinos.

Apud Græcos.

statem habens proprie voluntatis. Nā significatur hoc nomine, quod voluntas sit sui potens, (dicitur enim ἀρξὸς ὡς quasi εἰς τὴν ἐξουσίαν) nempe ut se moueat ad suos actus, vel ut se cohibeat tanquam indifferens ad illos, & tamen sufficiens. Ite significatur cum dicitur habere dominium actuum.

Quintò, Probari potest ex DD. Scholasticis, qui communiter ita docent: Henricus Quodlib. 9. qu. 5. Cum voluntas sit libera, & domina suorum actuum, inquit, impossibile est ut ab alio procedat ad actum volendi; hoc enim repugnat voluntati: nam non minus ageretur voluntas, quam appetitus sensitivus. Unde, si Deo agente (nimirum prius naturā) fieret de non volente volens, non esset ille actus liber, nec laudabilis: nam actio libera debet esse in potestate ipsius agentis, ita ut ab alio non moueatur, licet aliquo assistente & cooperante, ut Spiritu sancto, vel per se & immediate, vel per aliqua dona sua, vel utroque modo. Hæc ille. Nihil potest dici clariùs contra illam determinationem.

Scotus in. 1. d. 39. hoc euidenter docet, inter cætera sic scribens: Actus primus (id est, liberum arbitrium habens se per modum actus primi, seu principij sufficienter preparati ad elicendum actum secundum) consideratus in illo instanti, in quo est prior naturaliter actu secundo, id est, solutione, ita ponit illum in esse, tanquam effectum suum contingentem, ut prior naturā possit agere ponere aliud oppositum in esse. Idem in 3. d. 18. loquens de actu meritorio: Voluntas, inquit, in primo instanti, ut prior naturā suo actu, ita contingenter elicit actum, ac si per diem præcessisset actum. Atqui nulla causa prius determinata, contingenter agit: nam causa determinata semper agit quamdiu est determinata. Perspicuū est ergo Scotum velle voluntatem, ut liberè agat, debere esse prius naturā indeterminatam, & nullam præcedere in ipsa determinationem. Idem docet in 2. d. 39. q. 2. & in 4. d. 1. q. 1. ad vltimum.

Marsilius. Marsilius in 2. q. 16. a. 4. De natura agentis liberi est, ut omnibus eodem modo habentibus, possit in opposita. Item, ut possit se determinare ad acceptationem & refectionem. Et infra: Causa determinans voluntatem ad volitionem liberam, non est aliud quam ipsa voluntas per suam libertatem. Vide eundem toto illo articulo.

Occam. Guil. Occam. Quodlib. 1. q. 16. Libertas, est potestas quā possum eundem effectum causare & nō causare, nullā diversitate circa ipsam potentiam factā. Et infra: Omnibus requisitis ad actum volendi positis, potest voluntas actum volendi elicere, & non elicere, sine omni actione intrinseca, solum propter suam libertatem. Idē docet in 1. Sent. d. 38. q. vnica & Gab. d. ead. q. vn. Not. 6.

Vbi aduerte, Hos DD. non sentire voluntatem non esse liberam respectu actus quem elicit, aut in eo instanti in quo agit (ut quidam eis tribuunt:) sed tantum docent, libertatem voluntatis non consistere in eo, quod voluntas eodem instanti quo elicit actum, possit non elicere, ita ut simul stent, elicere & non elicere; aut in eo, quod habeat potentiam ad opposita simul habenda: sed in eo quod possit agere & non agere successiue, sic ut eo instanti quo agit, habeat potentiam, ut immediate post hoc instans cesset ab agendo, possitque non agere: & dum non agit, possit immediate post hoc instans incipere agere, nulla facta variatione circa aliquid eorum quæ sunt prærequisita ad agendum vel non agendum. Quæ sententia verissima est, loquendo de libertate creaturæ, de qua ipsi agunt: nec repugnat sententiæ aliorum DD. & bene explicat naturam potentie liberæ.

Idem Occam in 2. q. 5. Deus non attingit effectum prius quam causa secunda; nisi quia perfectius & illuminatius & independentius. Quod etiam docet Scotus expressè in 2. d. 37. & Gabriel ibidem, & Caiet. 1. p. q. 14. a. 13. & q. 19. a. 8.

D. Thomas passim docet, voluntatem ideo esse liberam, quia est domina suorum actuum; & quia habet potestatem ad actus oppositos. Quod non potest esse verum, si determinetur ad alteram partem, & illa determinatio non sit in eius potestate. Neque enim erit domina, aut habebit potestatem sui actus ante determinationem; quia sine determinatione non potest agere: neque quando iam erit determinata, quia tunc non poterit non agere. Vide D. Thomā suprā q. 1. a. 1. & infra q. 10. a. 4. vbi expressè dicit, Voluntatem non determinari ad vnum, ita ut necessario ad illud moueatur, sed ita ut motus eius semper sit contingens. Vide eundem infra q. 112. a. 2. q. 113. a. 3. & 5. & in 2. Sentent. d. 24. q. 1. a. 1. ad 1. De Veritate q. 22. a. 6. in Corp. Luculentè mentem suam exprimit de malo q. 6. in Corp. vbi sic ait: Quidam posuerunt, quod voluntas hominis ex necessitate mouetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant, quod voluntas cogereretur, non enim omne necessarium est violentum: sed solum id, cuius principium est extra, violenti autem principium est extra. Deinde post pauca: Hæc autem opinio est hæretica; tollit enim rationem meriti, & demeriti, in humanis actibus; nō enim videtur esse meritorium, vel demeritorium, quod aliquis sic ex necessitate agit, quod vitare non possit. Est etiā annumeranda inter extraneas Philosophia opinionēs; quia non solum contrariatur fidei, sed subuertit omnia principia Philosophiæ moralis: si enim non sit liberum aliquid in nobis, sed ex necessitate mouemur ad volendū, tollitur deliberatio, exhortatio, præceptum, & puniō, & laus, & vituperium, circa, quæ moralis Philosophia consistit. Hactenus S. Thomas.

Obserua Lector. Sub hoc ipsum tempus, quo hæc typis Mandantur, venit Bulla ab Urbano VIII. Pontifice Maximo contra Librum, cui titulus Augustinus, Cornelij Iansenij Irenicum Episcopi, cuius primarius scopus erat, ostendere Christi redemptoris gratiam voluntatem necessitare ad consensum, in quo reuocare, ac restituere conatus fuit inter alias Michaelis Bay damnatus Proposiciones, hæc: Quod voluntarie sit, etiam si necessario fiat, liberè tamen sit. Cui malo, inquit Pontifex, in scandalum totius Reip. Christianæ, & Fidei Catholice perniciem vertenti, opportunum remedium adhibere volentes, hæc perpetuò valiturâ Constitutione, Pij, & Gregorij Prædecessorum Constitutiones perpetuò confirmamus, & approbamus, Itaq; conformiter ad doctrinam Angelici Doctoris, & Auctoris nostri, iam à tribus Pontificibus damnata est Propositio: Cum necessitate operandi libertatem consistere.

Idem docet D. Bonauentura in 2. d. 25. q. 2. Bonauent. vbi etiam ostendit actum liberum debere esse deliberatum. At si voluntas aliunde debeat determinari, frustra esset deliberatio. Et d. 37. q. 1. ad vltimum, docet Deum non præuenire voluntatē per suam operationem, nisi excitando per gratiam præuenientem: præter hanc excitationem, nullam esse præuenientem, sed solum cooperationem, quæ non præueniat.

Durandus in 2. d. 24. q. 1. n. 4. Liberum arbitrium Durandus non inclinat determinate ad bene vel male operandum, sed indifferenter ad vtrumque. Nam libertas nominat illum proprietatem voluntatis, quam habet respectu eorum, ad quæ non necessitatur. Et quaest. 2. num. 12. Libertas arbitrii est, quæ quis potest in aliquem actum vel eius oppositum, contrarie, vel contradictorie; & sic libertas excludit omnem necessariam habitudinem.

Gregorius Arim. in 2. d. 35. quaest. 1. art. 3. Ariminen. Deus

Scholastici, Henricus

Scotus.

Marsilius.

Occam.

D. Thomas

Mense Julio An. 1643.

Ariminen. Deus

Deus sequitur determinationem voluntatis, non quod determinatio voluntatis sit aliqua entitas distincta à voluntate & actu eius, quæ primo fiat à voluntate (sicut imaginari videtur argumentum.) Nec etiam intelligendum, quod prius naturâ voluntas agat actum illum, quam Deus, propriè loquendo de priori naturâ, quoniam sequeretur quod posset illud agere Deo non cooperante: sed ad hunc sensum dico Deum sequi determinationem voluntatis, quoniam idè Deus agit actum illum, quia cum voluntas agit, & non idè quia Deus agit, voluntas agit. Et idè magis propriè dicitur coagere voluntati, quàm voluntas dicatur coagere Deo. Omitto alios plurimos recentiores.

10
Probatur
ratione.

Sextò, Probatur ratione vnica. Si voluntas ad actum liberum esset determinata, idem actus esset liber & necessarius; quod implicat: estque damnatum à duobus Pontificibus in hac propositione: *Id quod voluntarie fit, liberè fit, etiamsi necessarium fiat.* Illud autem sequi probatur. Nam non est in potestate voluntatis, vt illam determinationem habeat vel non habeat, vti supponimus (nam actum liberum præuenit.) illa verò determinatione posita, non est in potestate voluntatis actum impedire, hoc autem est actum esse necessarium. Omitto que dicta sunt i. p. q. 19. a. 8.

Ex his colligi potest, duò quaedam propria esse causæ liberæ; nempe indifferentiam seu indeterminationem ad suum actum, & potestatem immediatam ad vtramlibet partem contradictionis.

Definitio
actus li-
beri.

Vnde actus liber duobus modis definitur potest. Primò, sic: *Actus liber est, qui procedit à potentia, quæ in omni instanti priori & temporis & nature sit ad ipsum indeterminationem.* Hanc habet Scotus in 1. d. 39. & in 3. d. 18.

Secundò, sic: *Actus liber est, quem potentia se producit, vt possit omnibus ad illum prærequisitis, possit illum non producere.* Hanc falsim ponunt DD.

Differen-
tia inter
actus libe-
ros & ne-
cessarios.

Quæ definitiones faciliùs intelligentur, si explicetur differentia quæ est inter actus liberos & necessarios. Dicuntur autem actus necessarii, seu necessario ab aliqua potentia procedentes, ad quos ipsa potentia prius naturâ est determinata, quam operetur: vt ignis necessario calefacit aquam admotam, quia per calorem est determinatus ad illam actionem, patiente applicato. Oculus necessario videt rem obiectam positam omnibus necessarijs ad visionem, scilicet lumine, specie & obiecto. Nam tunc per speciem, lumen & obiectum, est determinatus ad illam visionem. Appetitus sensitivus apprehenso obiecto delectabili per imaginationem, necessario delectatur, nisi voluntas impediatur, quia per apprehensionem determinatur ad illam delectationem, ita vt nõ possit se cohibere. Denique idè cernitur in intellectu, vt infra dicemus. Et hæc determinatio, saltem ordine naturæ prior est, quàm ipsa operatio.

Idem dicendū de omnibus alijs potentijs operatiuis quæ sunt in mundo, excepta voluntate, vt rectè docet Scotus in 2. d. 39. q. 2. in fine. Voluntas enim etiam si apprehendat obiectum (vt, bonum esse agere penitentiam, dare eleëmofynam) imò, etsi Deus immitat illi bonam inspirationem, & piam affectionem, quæ ad hoc afficiatur, manet tamen indeterminationem ad consensum, quo id absolute velit; ita vt possit omnibus necessarijs ad consensum, possit non consentire. Itaque sola voluntas, vt est prior naturâ suo actu, manet ad illam indeterminationem, estque potestas ex sua indifferenti

potestate illum elicere & non elicere; cum omnis alia potentia operatiua, siue creata siue increata sit determinata prius naturâ quàm operetur; ita vt suam operationem cohibere nequeat.

Sed contrà. Obijcitur Primò, Si talis indeterminationis est de ratione libertatis, ergo Deus non est liber. Patet consequentia; quia eius voluntas non est prius tempore, vel naturâ indeterminationem ad suum velle quàm velit: nam ab æterno voluit quidquid voluit: æterno enim nihil est prius. Rursus; ergo Adam & Angeli in primo instanti suæ creationis nõ potuerunt habere actus liberos; quod expressè est contra D. Augustinū de Genesi ad litterâ varijs locis: & contra communem DD. sententiam. Hoc sequi, Patet; quia voluntas eorum non fuit prius tempore indeterminationem: nam ante primum instans suæ creationis non extabat in rerum naturâ, vt posset esse indeterminationem.

11
Obiectio-
nes contra
indetermi-
nationem
voluntatis
soluuntur.

Respondeo, Non dicimus esse de ratione actus liberi, vt voluntas prius tempore & naturâ sit indeterminationem, quàm operetur; sed vt in omni instanti priori & temporis, & nature, quàm actum eliciat, sit indeterminationem. Quæ quantum differant, nemo non videt. Non enim dicimus debere aliquid instans temporis præcedere actum; sed si detur instans prius, siue temporis, siue nature, in quo voluntas existat, in eo instanti voluntatem debere esse indeterminationem ad suum actum. Secus res habet in omnibus alijs potentijs operatiuis, que semper prius naturâ quàm agant, sunt determinata.

Quod ad voluntatem diuinam attinet, ea non est actus aliquis realiter à voluntate diuina elicited, de quali actu nobis hîc est sermo; sed est ipsa Dei essentia: vnde non est necessarium in diuina voluntate assignare aliquam naturæ prioritatem, quæ voluntas sit prior suo velle. Potest tamen assignari aliquid instans rationis, habens fundamentum in re ipsa. Nam prius ratione voluntas diuina est indeterminationem, vt velit creaturas esse, quàm ipsas velit; adeò vt in illo priori, sicuti potest eas velle, ita possit nolle.

Quo modo
in Deo
sit liber.
ita.

Obijcitur Secundò, Dum voluntas vult, est determinata ad velle: sed hæc determinatio non impedit quò minus actus sit liber: ergo libertati non repugnat determinatio.

12

Respondeo Primò, Dum voluntas vult, est quidem determinata ad velle: sed hæc determinatio est in plenissima ipsius potestate, ita vt possit eam habere, vel non habere, prout voluerit. Quò fit, vt voluntas secundum se sit indeterminationem ad hanc determinationem: quod sic patet. Nam hæc determinatio, quæ voluntas determinatur ad velle, nihil aliud est, quàm liber influxus voluntatis in ipsum velle, ad quem influxum voluntas secundum se est indeterminationem; nam potest illum cohibere. Secus est de determinatione præueniente, quæ non est in potestate voluntatis.

Quomo-
do volun-
tas etiam
tunc cum
vult, sit
secundum
se indeter-
minata.

Respondeo Secundò, Etiam si voluntas dum vult, sit determinata ad velle, scilicet per suum liberum influxum; tamen secundum se, seu quatenus est naturâ prior suo velle, semper manet ad illud velle indeterminationem, etiam in eodem instanti, in quo iam vult. Nam potest ex sua indifferenti potestate etiam tunc suspendere suum velle, & elicere nolle. Secus est, si voluntas determinaretur prius naturâ, quàm velit, sic vt posita illa determinationem non possit se flectere ad nolle. Talis enim determinatio repugnat libertati.

Obijcitur

13 Obijcitur Tertiò, Talis erat ratio liberi arbitrij in statu innocentie, vt ei præueniens determinatio repugnaret. Nunc verò quando voluntas adeò est debilitata per peccatum originale, vt nihil possit boni ad pietatem pertinens facere, nisi ad hoc efficaciter determinetur, alia est querenda definitio actus liberi. Confirmatur ex D. Augustino l. de Corrupt. & gratia c. 12.

Respondeo, Liberum arbitrium esse quidem debilitatum; non tamen extinctum. Extinctum autem esset, si id, quod ad eius essentiam olim pertinebat, iam non pertineret. Nam ratio rei semper debet esse eadem. Quare, cum debilitatum sit, rectè sequitur, debere corroborari per vires gratie illi superadditas; sic tamen vt post omnem illam corroborationem maneat indeterminatum, habeatque in sua potestate sese flectere in vtramuis partem, non minus quàm in statu innocentie.

Neque contrarium sentit D. Augustinus lib. de correptione & gratia c. 12. vbi ait, *Subuentum esse humane voluntatis infirmitati post peccatum Adami, vt indeclinabiliter & inseparabiliter a diuina gratia ageretur.* Sensus enim est, vt ita ageretur, non, vt non possit declinare à recto, sed vt reipsa non declinet; vt patet ex verbis quæ ibidem subiicit; addit enim; *Et idè, quamuis infirma, non deficiat.* Verùm de hoc loco, & similibus in Tractatu de gratia

14 Obijcitur Quarto, Deus est infinita sapientie & potentie: ergo non deest illi modus, quo voluntatem determinet; & tamen ita suauiter inclinet, vt ipsa liberè operetur. Confirmatur; Quia eius determinatio non tollit naturalem facultatè ad contrarium; neque illam aliqua qualitate inficit, ob quam non possit in contrarium ferri.

Respondeo Primò; Hic non queri quid Deus per absolutam potentiam possit; sed quidnam rerum naturis sit consentaneum. Et affirmamus non esse consentaneum nature liberi arbitrij, vt ad suos actus determinetur.

Respondeo Secundò, Per nullam potentiam fieri posse, vt voluntas determinetur ad actum determinatione præueniente, quæ non sit in eius potestate (de quali hie agimus) & tamè liberè operetur: hoc enim implicat. Esse enim liberum, est esse indifferens & indeterminatù; ita vt sicut se potest flectere ad hoc, ita possit ad oppositum. Atqui repugnat, esse indeterminatù, & esse determinatum: sicut etiam repugnat, vt vnus idemque actus sit liber, & necessarius.

Ad Confirmationem, Etsi naturalis facultas tendendi in contrarium maneat; tamen potestas vtendi illà in contrarium, non manet; posità enim determinatione ad vnum, voluntas non potest vti sua facultate, vt tendat in contrarium. Sicut, si Deus de industria voluntatem meam ad amorem Christi necessitaret; maneret quidem facultas naturalis non amandi, & etiam odio habendi; sed non possem tunc eà vtì, propter illam determinationem: vnde tunc non esset libera in illo actu. Neque tunc inficeretur aliqua qualitate, quæ naturalem facultatem ad vnum constringat.

Addè, Si, vt voluntas maneat libera, satis est eam retinere naturalem facultatè tendendi in contrarium; nulla est nobis contouersia cum hæreticis in re ipsa de libertate, sed solum in verbis: nam ipsi facile hæc omnia admittent. Nulla quoque difficultas in intelligendo, quo modo volun-

tas per gratiam liberè agat: facillimè enim quibus intelligit per illam determinationem non tolli naturalem facultatem. Aliæ obiectiones, quæ huc reduci possent, expeditæ sunt, partim r. p. q. 19. partim expediendæ infra suis locis.

D V B I V M I I.

Vtrum intellectui conueniat formaliter esse liberum?

D Vrandus in 2. d. 24. q. 3. n. 15. docet non solum voluntatem, sed etiam intellectum esse potentiam formaliter liberam respectu oppositorum; idque prius & principalius, quàm voluntatem: quod probat duabus rationibus.

Prior est, Illi potentie prius & principalius conuenit libertas, per cuius actum, prius & principalius habemus dominium cæterorum actuum: sed cæterorum actuum dominium habemus prius & principalius per actum intellectus, quàm per actum voluntatis: ergo intellectui prius & principalius conuenit esse liberum, quàm voluntati. Maior per se patet, inquit Durandus. Minorem probat: quia, cum per duos actus habeamus dominium cæterorum; scilicet per notitiam medicorum, & per electionem corundè; notitia est principalior: nam per notitiam habemus in potestate ipsam electionem, & consequenter omnes actus qui electionem sequuntur.

Altera est, Primi actus, qui sunt in nostra potestate, sunt, iudicium conclusiuum rei eligendæ, & electio: atqui iudicium est prius electione: nam electio sequitur iudicium: ergo prius libertas conuenit iudicio quàm electioni.

Sed contrarium omnino tenendum. Vnde

Dico Primò, Intellectum non esse potentiam formaliter liberam; sed id soli voluntati conuenire. Est communis sententia aliorum DD. in 2. d. 24. & 25. & D. Tho. 1. p. q. 83. a. 4. & alibi.

Probatur Primò, Quia intellectus prius naturà quàm intelligat, seu iudicet, est ita determinatus ad intelligendum; vt non possit suum actum cohibere: ergo nõ est formaliter liber. Consequentia patet ex definitione libertatis. Antecedens probatur, quia intellectus prius naturà quàm intelligat, debet esse instructus specie intelligibili; & applicatus ad considerationem obiecti, quæ applicatione posità, necessariò elicit actum intelligendi.

Probatur Secundò, Intellectus nõ semper est in actu intelligendi: ergo debet ab aliquo applicari. Applicatur autè tripliciter, scilicet: vel à voluntate; vel instinctu naturali, posità apprehensione obiecti in vi imaginatiua; vel à Deo per aliquam inspirationem naturalem, aut supernaturalem: atqui nulla ex his applicationibus est in potestate intellectus: ergo neque actus qui necessariò sequitur posità huiusmodi applicatione.

Probatur Tertiò, Si intellectus esset liber, esset liber ad assentire & non assentire eidem veritati; item ad assentire & dissentire eidem veritati: sicut voluntas est libera ad velle & non velle idem bonum; item ad velle & nolle idem bonum. Atqui non est in potestate intellectus eidem veritati assentire & dissentire. Nam illa veritas, vel est euidentis, & sic non potest dissentire; vel est obscura, & sic potest quidem dissentire, sed hoc habet à voluntate; vt patet in rebus fidei, vbi assensus & dissensus intellectus pendet à voluntate: quò fit, vt alterum sit meritum, alterum demeritum,

D ij quod

Implicat esse determinatù & samem liberè operari.

15 Durandus affirmat.

16 Responsum.

Intellectus tripliciter applicatur ad actum.

quod est signum libertatis in voluntate, non in intellectu. Similiter non est in potestate intellectus assentire & non assentire, seu assensum cohibere: quia proposito obiecto euidente, necessariò assentitur; proposito obscuro, non assentitur, nisi à voluntate moueatur.

Probatur Quartò, Libertas est perfectio simpliciter potentia libera; vnde etiam reperitur in Deo: atqui indeterminatio intellectus non est perfectio, sed magna imperfectio; vnde in Deo non reperitur, cuius intellectus ad omne verum est naturaliter determinatus: ergo indeterminatio intellectus non est libertas, sed defectus; ac proinde intellectus non est formaliter liber.

17 Dico Secundò, Potest tamen intellectus dici liber fundamentaliter; quia in ipso est fundamentum libertatis; idque ratione amplitudinis ipsius. Hoc solum probant rationes Durandi. Docet hoc D. Thomas infra, q. 13. art. 6. & alij passim Doctores.

Intellectus potest dici liber fundamentaliter, non formaliter.
 Probatur, Quia ideò voluntas positis omnibus necessarijs ad volendum, potest idè velle & nolle, quia intellectus in eadem re potest considerare aliquam rationem cur illa res possit appeti, & alià cur possit rejici; idque non successiue tantum, sed simul. Pari modo, ideò voluntas potest idem velle & non velle, seu actum suum suspendere; quia intellectus potest simul considerare in obiecto, vel saltem in illo actu volendi, aliquam rationem boni, & aliquem defectum; verbi gratia, illum actum esse laboriosum vel importunum; vel, hinc & nunc non necessarium. Amplitudo itaque intellectus, quã simul potest eandem rem, vel eundem actum sub diuersa ratione proponere voluntati, est radix libertatis, quæ est in voluntate; sicque mediante hac amplitudine habemus omnes actus voluntatis in nostra potestate. Hæc tamen amplitudo intellectus non est libertas formaliter: quia cum hac amplitudine, intellectus potest esse determinatus ab intrinseco ad omnia sua obiecta (vt patet in intellectu diuino) quæ determinatio repugnat libertati. Item hæc amplitudo talis est, vt iudicia vel apprehensiones diuersæ, ratione quarum est libertas in voluntate ad velle & nolle, non insint ei successiue, sed simul; cum tamen velle & nolle non possint simul inesse voluntati.

Aliiter intellectus, aliter voluntas est indeterminata.
 Nec obstat, quòd interdum auctores dicant, voluntatem esse potentiam indeterminatam; quia intellectus est potentia indeterminata: aliter enim intellectus, aliter voluntas dicitur indeterminata. Intellectus dicitur indeterminatus, non quòd respectu eiusdem veritatis sit indifferens ad assensum & dissensum; sed quia non est astrictus ad vnum solum obiectum, verum plurima simul possit considerare. Voluntas verò dicitur indeterminata, non propter amplitudinem, qua potest plura simul velle; sed quia respectu eiusdem obiecti est indifferens ad velle & nolle, aut ad velle & non velle.

18 *Responsio ad argumenta Durandi.*
 Ex his patet, Primò, solutio rationum Durandi, quatenus contra nostram sententiã intenduntur. Per actum enim intellectus non habemus alios in nostra potestate formaliter, sed radicaliter; scilicet tamquam per fundamentum libertatis, nõ autem tamquam per actum formaliter liberum. Vnde solum sequitur, libertatem prius conuenire intellectui, tamquam causæ & radici, quàm voluntati

tamquam subiecto formaliter libero. Simili modo dici posset libertas prius conuenire essentia, quàm potentijs: quia essentia conditio est causa cur potentia sit libera.

Notandum est, Durandum in hac sententia supponere tria, quæ falsa sunt. Primum, Voluntatem non esse liberam in appetendo vltimo fine, cum tamen sit libera quoad exercitium actus. Secundum est, Iudicium conclusiuum consilij esse actum per se liberum, ante omnem actum liberum voluntatis: quod iam refutatum est. Tertium est, Primum actum liberum voluntatis esse electionem medij non necessarij ad finem. Ex his infer quartum, Libertatem prius conuenire intellectui, quàm voluntati.

19 *Quo sensu liberum arbitrium dicitur facultas rationis & voluntatis, & vtramque potentiam completi.*
 Patet Secundò, Quo modo intelligendum sit quod multi DD. dicunt, liberum arbitrium esse facultatem rationis & voluntatis, & vtramque potentiam completi. Hoc enim non ita accipiendum est, quasi libertas sit in vtraque potentia: sed quia vtriusque potentia facultas requiritur; scilicet, amplitudo intellectus, vt fundamentum, indifferencia voluntatis, vt formalis & proprie dicta libertas.

D V B I V M I I I.

Quid sit libertas tum in ipsa potentia, tum in ipsi actibus liberis.

20 *Libertas fundamentalis, quid.*
 Respondeo & dico Primò, Libertas fundamentalis nihil aliud est, quàm ipsa amplitudo intellectus, seu vis intelligendi comparata ad omnia obiecta (sive illa sint res, sive actus) in quibus potest aliquam rationem boni, & aliquam defectus considerare. Vnde non differt ab ipso intellectu, nisi ratione: est enim ipsa vis intelligendi inadæquate considerata.

Libertas formalis, quid.
 Dico Secundò, Libertas formalis nihil aliud est, quàm vis voluntatis, considerata, vt est indeterminata, & tamen proximè sufficiens ad velle & nolle; ad velle & non velle eiusdem rei. Itaque non differt, nisi ratione, ab ipsa voluntate, sed est ipsa voluntas inadæquate considerata; scilicet respectu obiectorum, & actuum, in quibus consideratur aliqua ratio boni, & aliquis defectus.

Actus eliciti, quid.
 Quòd autem ad actus liberos attinet; notandum est, alios vocari elicitos, alios imperatos. Eliciti dicuntur, qui à voluntate eliciuntur, & in ipsa existunt. Imperati, qui ab alijs potentijs eliciuntur voluntatis imperio. Quamquam & in ipsa voluntate esse possint, dum per vnum actum, alium imperat. Nunc

Libertas in actibus elicitis, quid.
 Dico Tertio, Libertas in actibus elicitis voluntatis, præter entitatem actus, nihil est aliud, quàm habitudo ad causam indeterminatam, à qua immediatè procedit. Probatur, Quia præter substantiam actus; & illam dependentiam à causa indeterminata, nihil est necessarium, vt actus voluntatis dicatur liberè fieri.

Si quæras, quid sit illa habitudo? Respondeo, Esse dependentiam à causa efficiente indeterminata; dependentia autem, præter rem quæ dicitur dependens, nihil dicit, nisi denominationem extrinsecam à tali causa; vt alibi ostensum est. Quò fit, vt libertas in actibus voluntatis; præter entitatem actus nihil addat, nisi denominationem extrinsecam à causa libera.

Dico

Libertas in actibus imperatis, quid,

Dico Quarto, Actus aliarum potentiarum vocantur liberi denominatione planè extrinseca ab actu libero voluntatis, vnde aliquo modo dependent. Itaq; libertas in his actibus nihil est nisi denominationis extrinseca ab actu libero voluntatis.

Confirmatur; Quia omnes actus aliarum potentiarum respectu principiorum, à quibus immediate procedunt, sunt necessarij: ergo non possunt dici liberi, nisi respectu voluntatis, à qua mediate dependent. Atqui non pendet à voluntate nisi mediante aliquo actu formali, vel interpretatiuo: ergo ratione huius actus dicuntur liberi.

Ex his patet, actum elicitem voluntatis & imperatum eadem omnino libertate liberum esse. Actus enim elicitus est liber seipso; quia ipse per se & immediate pendet à causa libera: vnde etiam dicitur liber intrinsece; quia per suam entitatem sic dependentem est liber. Actus autem imperatus est liber formaliter per actum elicitem voluntatis: quod fit, vt non addat nouum meritum actui interno; vt suo loco dicemus.

ARTICVLVS III.

Vtrum voluntarium possit esse absque omni actu?

Conclusio est, Id quod directe est voluntarium, non potest esse sine omni actu voluntatis: sed voluntarium indirectè, sine omni actu esse potest.

Aduerte, Non esse difficultatem de voluntario directo. Esse enim directe voluntarium, est esse directe volitum, vel esse actum, quo aliquid directe volitum est. Nihil autem potest esse directe volitum, nisi per aliquem actum positium voluntatis.

Indirectè voluntarium quid, Fit id dupliciter.

Sed difficultas est de voluntario indirectè, quod etiam dicitur voluntarium interpretatiue. Voluntarium indirectè dicitur, quod non est in seipso volitum, sed in alio, ex quo aliquo modo, tamquam ex causa, sequitur: quod dupliciter fieri potest. Primò, Si ex actione directe voluntaria sequatur aliquis euentus præter expressam intentionem; ratione tamen aliquo modo aduertente: vt si non satis circumspectè emittens sagittam, aliquem interficias; occisio erit indirectè voluntaria; quia sequitur ex actione directe voluntaria, cum aliqua rationis aduertentia: (advertebas enim actionem tuam esse periculosa.) Sic qui peccat, indirectè seu interpretatiue vult Dei inimicitiam, vitæ æternæ priuationem, & similia. Secundò, Si ex omissione voluntaria alicuius actionis sequatur aliquis euentus, ratione aliquo modo aduertente; vt si omittas succurrere proximo in necessitate, & ille moriatur; mors eius censetur tibi voluntaria.

Aduerte tamen, non omne illud quod sequitur ex actione positua, vel omissione alicuius actionis, censeri voluntarium: sed illud tantum quod tenebaris impedire; vt statim ostendemus.

Prior modus voluntarij indirecti, non poterit esse sine omni actu voluntatis; quia sequitur ex eo quod directe voluntarium est, in quo, tamquã in sua causa, est volitum. De secundo, est difficultas. Et quamuis D. Thomas potissimum loquatur de euentu, qui sequitur ex omissione; tamen explicandum est generatim de ipsa omissione, & de euentu ex omissione, quando fiat voluntarij.

DVBIVM I.

Quando omisio sit voluntaria.

Respondeo, Omisio est voluntaria; Primò, Quando est directe volita; vt si nolis audire Sacrum. Secundò, Quando aliquid voluntariè facimus, quod nobis est causa omissionis; vt si velis ambulare, & idcirco Sacrum omittas. Tertio, Potest omisio actus exterioris vel interioris esse voluntaria, sine omni actu interno vel externo, qui sit causa illius omissionis. Colligitur hoc ex D. Thom. in corpore, & ad 3.

Omisio tripliciter voluntaria.

Datur omisio pãra libera.

Probat, Quia potes omittere Sacrum absque hoc quod nolis audire Sacrum; aut velis aliquid vnde necessariò sequatur omisio Sacri, tamquam effectus; seu, quod sit tibi causa, cur Sacrum omittas: pari modo potes omittere internos actus; vt actum amoris Dei, odij peccati, absque alio actu interno, qui tibi sit causa omittendi. Datur ergo omisio exterior, & interior voluntaria sine omni actu.

Ratio à priori est; quia, sicuti voluntas liberè potest velle, scilicet audire Sacrum, & nolle: ita etiam potest suum actum suspendere, vt neq; velit, neque nolit. Et hæc suspensio, (quæ nihil aliud est, quàm omisio actus interni) est omnino libera; ac proinde voluntaria, & consequenter etiam omisio exterior eam consequens, erit voluntaria. Vide infra q. 7. a. 6.

Aduerte tamè, tria requiri vt omisio hoc tertio modo sit voluntaria. Primò, vt id quod omittis, possis facere. Si enim quod omittis, non est in tua potestate præstare, omisio non erit tibi voluntaria, etiãsi esset expressè volita: vt si ob morbum non possis audire Sacrum, vel recitare officium, omisio ista, etiãsi fortè à te sit volita, non tamen tibi censetur voluntaria; quia non pendet à tua voluntate, sicut effectus à causa: sed pendet à morbo: vnde etiãsi esset lata excommunicatio in omittentem, non incurreres illam, quamuis ex malitia illam omissionem velles. Sic, qui omittit soluere eum non possit; omisio illa non est ei voluntaria, neque contra iustitiam, etiãsi ipse ex malitia nollet soluere.

vt hæc omisio sit voluntaria, tria requiruntur.

Secundò, Vt aduertat se posse facere, id quæ vel distinctè, vel saltem in confuso: si enim nullo modo aduertat, omisio non erit voluntaria. Ratio est, quia quidquid actu est voluntarij, debet esse aliquo modo cognitum; alioquin quidquid homo quouis momento non agit, censetur voluntariè omittere: vnde singulis propè momentis haberet innumeras omissiones voluntarias; quod absurdum.

Tertio, Requiritur vt non agat. Hoc enim per se primò est necessarium ad substantiam omissionis.

Quidam addunt quartum, scilicet, vt opus quod omittitur, sit præceptum. Verum, etsi præceptum operis sit necessarium, vt omisio sit culpabilis; non tamen vt sit voluntaria. Probat, quia omisio rei nõ præceptæ; potest esse directe voluntaria; vt non ducere uxorem, non ingredi Religionem. Ergo etiam indirectè, nempe tunc quando voluntas ita se gerit, ac si directe vellet omittere; vt cum quis absque hoc quod velit aut nolit, Sacrum non præceptum negligit. Confirmatur; quia sicut voluntas volendo est causa operis: ita non volendo seu suspendendo suum velle, est per se causa omissionis actus externi. Causa enim effectus per se priuatiui, debet esse priuatiua: ergo vt omisio sit voluntaria absque vilo actu, non requiritur vt sit contra præceptum.

24 Non requiritur vt opus quod omittitur sit præceptum.

D iij

Dices

Dices, Fieri nequit, vt quis sciens omitat aliquid, nisi voluntariè aliquid faciat, cui omiffio illa necessariò fit coniuncta: qui enim omitit Sacrum, simul vult aliquid, cum quo simul stare nequit Sacri auditio; vt ambulare, studere, & similia: ergo omiffio numquam est sine aliquo actu.

Respondeo, Non negamus quia omiffioni semper aliquis actus voluntarius coniunctus sit: sed dicimus, omiffionem non habere ab illo actu quòd sit voluntaria; quia actus ille non est causa omiffionis, neque ab illo pendet omiffio; sed tantum per accidens ei coniungitur; vt patet, cum quis omitit Sacrum, vadit ambulatum; non tamen idèò omitit vt ambulet.

D V B I V M II.

Quando euentus, qui ex omiffione sequitur, censetur voluntarius?

25 **R**espondeo, Præter tria supra dicta, scilicet vt possit euentum impedire, vt aduertat se posse, & vt omitat impedire, requiritur vltèrius quartum, nempe præceptum, vt teneatur impedire.

Vt euentus censetur tibi voluntarius ex omiffione, requiritur vt tenearis illum impedire.

Colligitur ex D. Thoma hoc loco, cum ait: Id quod sequitur ad defectum actionis, non semper reductur sicut in causam, in agens, èò quòd non agat. Probatnr exemplis: nam ex eo quòd Deus non impediatur hominum malitiam, eueniunt multa peccata; non tamen peccata sunt Deo voluntaria, sed inuoluntaria; vt pote contra expressam ipsius voluntatem, et si non efficacem. Cuius non est alia ratio, nisi quòd non teneatur illa impedire: omiffio tamen non impediendi, est illi omninò voluntaria; quia directè vult non impedire. Pari modo, si ex eo, quòd omitam pugnantes separare, sese interficiunt, mors eorum non est mihi voluntaria, quando absque periculo non poteram; quia non tenebar eam impedire cum periculo vitæ meæ; omiffio tamen separandi, voluntaria est. Denique est hoc adèò verum, vt non solum euentus secutus ex libera omiffione censetur non voluntarius, si non tenearis illum impedire; sed neque etiam is, qui sequitur per accidens ex aliqua positiua actione, quando illam actionem non tenebaris propter illum euentum euitare. v. g. si ex eo, quòd pulchra mulier prodit in publicum, sequatur aliquos eius formâ prouocari; euentus ille non censetur illi mulieri voluntarius, qui præter eius intentionem secutus est; quia non tenebatur abstinere à publico, vel ornatu conueniente, ad illum euentum euitandum.

26 **P**etes, Quare euentus secutus per accidens ex aliquo opere, vel operis omiffione, censetur potius esse voluntarius, quando tenemur illum impedire, quàm quando non tenemur; cum tamen omiffio censetur voluntaria, etiam si non teneamur eam vitare?

Cur euentus, quem non tenearis impedire, censetur minus voluntarius, quàm omiffio censetur voluntaria quâ non tenearis vitare.

Respondeo; Omiffio est voluntaria, quia per se & directè pendet à voluntate, vel directè volente omittente, vel suspendente actum suum: vnde ad hoc non requiritur vt sit contra præceptum. Euentus autem qui præter intentionem sequitur ex opere, vel operis omiffione, non pendet per se à voluntate: quia neque directè volutus est, neque sequitur directè ex volitione, vel omiffione voluntatis: vnde voluntas non potest esse causa physica huius effectus, præsertim quando sequitur ex

omiffione; omittendo enim non potest effectum posituum realiter causare. Censetur tamen hic euentus voluntarius, quando tenemur impedire, & non impedimus: quia secundum æstimationem moralem censetur tunc illum voluisse. Ratio est, quia quando est obligatio impediendi euentum, quamdiu ea viget & vrget, nulla potest esse iusta ratio non impediendi. Vnde si non impediatur, præsumitur euentum voluisse; sicque imputatur, ac si voluisset directè: quamuis non æquali gradu.

Confirmatur à simili; Si enim voluntas non impediatur euentum quem tenetur impedire, perinde censetur facere, ac si columna fulciendæ domui constituta, seipsam subtraheret; ex qua subtractione sequeretur domus ruina. Vnde sicut illa subtractio esset causa ruinae, ita omiffio voluntatis obligatæ ad aliquem effectum impediendum, censetur causa illius effectus. Si verò non teneamur euentum impedire, non possumus præsumi illum voluisse, ex eo quòd non impediatur; quia iustam causam habemus non impediendi. Vt si non succurras laboranti extrema fame, èò quòd tu vel parens tuus in simile periculum incideret; non censetur voluisse eius mortem.

à simili.

ARTICVLVS IV.

Vtrum voluntati possit inferri violentia?

Conclusio est, Voluntati posse vim inferri, quòd attinet ad actus imperatos; non tamen secundum actus elicitos.

17

Notandum est, Et si Coactum & Violentum sæpè pro eodem accipiuntur, quia vtrumque est contra propriam inclinationem; est tamen inter hæc nonnulla distinctio. Itaque vtriusque ratio est explicanda. Violentum dicitur, cuius principium est extra, nihil conferente eo, quòd patitur. Colligitur ex Aristot. 3. Ethic. cap. 1. Sensus est, Violentum dicitur, quod non oritur ab interna inclinatione, sed à causa extrinseca irrogatur, nihil conferente passo; id est, passo renitente in contrarium; vt rectè explicat Almainus Tractat. 1. moralium, cap. 2. & Alij. Nisi enim hæc particula sic explicetur, oportebit fateri omne subiectum vim pati, dum perficitur; & materiam violentè informari formâ, animam gratiâ, aërem lumine (quòd tamen absurdissimè diceretur, cum hæc secundum naturalem inclinationem recipiantur) quia hæc inferuntur à causa extrinseca, subiecto nihil conferente, seu coadiuuante. Debet ergo illa particula exponi contrariè; vt idem sit quòd renitente subiecto.

Quid violentum.

Clariùs sic, Violentum est, quòd irrogatur à causa extrinseca, contra internum rei appetitum, siue naturalem, siue elicium. verbi gratia, Motus lapidis sursum, violentus est; quia inferitur à causa extrinseca contra internum lapidis nutum, quò deorsum inclinatur: calefactio aquæ violenta est respectu aquæ; quia ab extrinseco inferitur contra internam eius propensionem: materia primæ (si tamen est aliqua, præter elementa) nihil est violentum; tum quia nihil est contra eius inclinationem; tum quia non habet vllam inclinationem nisi passiuam, id est, ad recipiendum. Violentum autem debet esse contra inclinationem actiuam, & veluti renitens ipsius rei; vel

vel certe contra formalem, qualis est inter formas, quae se vicissim expellunt: vt si diuina virtute cum calore in aqua cōseruaretur frigus; tunc enim vtraque forma alteri esset violenta, seu violentē illi cōexistēret. Quidquid igitur in tota creatura fit à causa extrinseca, siue creata, siue increata, contra inclinationem rei, est violentum.

Coactum autem dicitur, quod à causa extrinseca insertur contra appetitum elicatum. Vnde solum locum habet in brutis, hominibus, & Angelis; ac proinde minus latē patet quā violentum. Omne enim coactum, est violentum; non contra; vt patet ex definitione. Nec obstat, quod dicamur aliquid facere coacti, quod tamen à principio intrinseco, scilicet voluntate & potentiā motiuā facimus: quia talis est imperfecta coactio; quatenus nimirum est à causa extrinseca cōtra quandam voluntatem imperfectam & inefficacem; vt est id, quod cū metu facimus: vellemus enim non facere, si commodē possemus; omnibus tamen consideratis absolutē volumus. His positis.

D V B I V M I.

Vtrum voluntati aliquo modo possit vis inferri circa actus internos ipsi inexistentes, vel circa huiusmodi actuum carentiam?

Omissa quorundam Nominalium sententiā, qui putant actus voluntatis extrinsecus infundi posse.

Dico Primò, Fieri nullo modo posse, vt voluntas vim patiatur circa suos actus internos, quibus, v. g. vult, amat, odit, gaudet; siue, vt isti actus sint violenti.

Probatur, Quia fieri nequit, vt isti actus voluntatis, sint à principio extrinseco, voluntate, nihil ad eos cooperante: ergo fieri nequit, vt sint violenti. Consequentia patet à definitione. Antecedens probatur, Quia omnis actus quo voluntas vult, est actus vitalis, & vita quaedam, de cuius ratione est procedere à principio intrinseco; vt supra ostensum est. Hinc infero idem dicendum de actibus intellectus, sensuum interiorum & exteriorum, & appetitus sensitiui, comparatis ad potentiam, à qua eliciuntur: nullus enim huiusmodi actus potest esse violentus respectu suae potentiae, cuius est actus vitalis; vt etiam rectē docuit Durandus in 2. d. 25. q. 3. Aduerte tamen, Etsi nullus actus voluntatis possit esse violentus, vel coactus, potest tamen aliquis esse inuoluntarius, vt patet in primis motibus rationem praueientibus; sunt enim contra voluntatem elicitam: non tamen sunt à principio extrinseco, vt postulat violentum.

Dico Secundò, Etiam si huiusmodi actus secundum suam substantiam producerēt à solo Deo in voluntate, non possent tamen esse violenti respectu naturalis inclinationis voluntatis: possent tamen esse violenti & coacti respectu appetitus eliciti.

Prior pars est Durandi supra, & probatur; Quia inclinatio voluntatis est ad omnem actum quem potest recipere, neque renititur in recipiendo: sicut & in ceteris potentijs est inclinatio ad omnem actum, cuius potentia sunt capaces, quae non renititur; in intellectu ad omnem intellectionem recipiendam; in visu ad omnem visio-

nem; sicut in materia est potentia ad omnem formam. Itaque voluntas respectu naturalis potentiae non potest vim pati.

Alterā pars probatur; Quia voluntas per actū elicatum potest reniti infusione talis actus, sicut & infusione habitus, & gratiae, expressē nolendo, vt talis actus vel habitus infundatur: & sic talis infusio erit violenta & coacta; vtpote renitente voluntate per actum elicatum.

Hinc inferunt; Gregorius in 2. d. 25. & alij Nominales, fieri posse per potentiam Dei absolutam, vt simul in voluntate existant volitiones contrariae; v. g. Vt quis simul Deum odio habeat per actum à se elicatum, & amet per actum à Deo infusum, qui odio sit contrarius.

Sed reuerā neque id sequitur iuxta nostram sententiam; neque vllō modo videtur verum.

Primò, Quia per istum amorem violentē infusum, voluntas non amabit Deum; amare enim est vitaliter in se amorem elicere. Secundò, Quia iste amor infusus naturaliter excludet odium; Deus enim non potest illud supernaturaliter cōseruare, quia esset auctor peccati. Tertio, Etiam si cetera omnia concederentur; isti tamen actus non possunt esse simul; quia alter alterius obiectum vicissim interimit: amor enim statuit bonum; & tollit malum; odium statuit malum, & tollit bonum. Vnde, sicut implicat vt quis simul effectum det bonum, & tollat; ita etiam implicat vt simul affectu det & tollat, quod fit per amorem & odium. Pari ratione non potest quisquam eidem veritati simul assentire & dissentire; quia assentiendo, statuit esse verum, & non falsum; dissentiendo, statuit esse falsum, non verum.

Quidam aliam rationem afferunt, nempe requiri, vt versentur circa idem obiectum eodem modo apprehensum, & sub eadem ratione. Vnde si versentur circa diuersa obiecta, vel circa idem diuerso modo consideratum, non fore contraria. Sed haec ratio non videtur vera: sicut enim vt duo assensus sint contrarij; non est necesse, vt ob eandem causam dissentias, ob quam alius assentit: sed sufficit, vt absolutē dissentias, negans esse verum, quod alius affirmat esse verum, etiam si diuersis rationibus moueamini: ita, vt amor, & odium sint contraria, non requiritur vt eadem sit causa amoris & odij. Confirmatur, Quia alioquin non esset possibile odium, quod sit contrarium amori diuino. Nam fieri nequit vt Deus odio habeatur propter excellentiam suae bonitatis, ob quam amatur, sed ob aliam causam habetur odio; nempe quia peccata infert. Itaque solum requiritur vt vnum idemque obiectum absolutē ametur volendo ipsi bonum, & non malum; & absolutē odio habeatur volendo illi malum, & nullum bonum, etiam si ob diuersas rationes id fiat. Fateor tamen maiorem esse contrarietatem actuum, quando est eadem ratio & causa.

Dico Tertio, Etsi voluntas non possit vllō modo vim pati in actionibus suis elicendis, siue in actibus positiuis; potest tamen aliquo modo vim pati in non elicendis, seu in actuum carentiā. Vbi

Notandum est, dupliciter, voluntatem impediri posse ne amet, aut odio habeat, aut delectetur.

Primò, Si Deus intellectum distrahat, voluntate renitente, ne de re amanda cogitet, ne delectetur.

D iij

ctetur

28
Quid
Coactum.

29
Nominales.

Nullus actus potest esse violentus respectu suae potentiae.

Nullus actus est extrinsecus infusus potest esse violentus potentiae naturalis.

Amorē & odium nullo modo posse esse in eodem respectu eiusdem.

30

31

Voluntas dupliciter potest ab actu suo impediri.

Actur affectus. Hic proprie & immediate voluntas non patitur vim circa carentiam sui actus, quasi violenta sit illi haec amoris vel delectationis carentia; quia haec carentia provenit voluntati ab intrinseco (intellectu enim non valente comprehendere obiectum amabile, secundum inclinationem naturalem voluntatis est, ut careat affectu amoris illius obiecti) sed immediate vim patitur circa carentiam actus intellectus; quia intellectus a causa extrinseca impeditur a consideratione obiecti contra renisum voluntatis. Vnde ipsa etiam voluntas remote seu mediate vim patitur circa carentiam sui actus, qui debebat sequi ex consideratione intellectus.

Secundo, Potest voluntas impedi subtrahione concursus diuini, immediate ad ipsius actum necessarij, idque apprehenso iam obiecto per intellectum, & voluntate ad illud vel habitu vel motu preueniente affecta: quo modo quidam Doctores putant confirmatos in gratia non posse mortifere peccare. Etsi enim apprehendant bonum delectabile, & voluntas ad illud motu aliquo primo sollicitetur; tamen si Deus nolit praebere suum concursum ad eliciendum consensum, non poterunt consentire. In hoc & simili casu Almainus Tract. primo moralium c. 2. & Palud. in 4. quem ibidem citat, putant voluntatem violentem impedi, & carentiam consensus esse violentam ipsi: & ratio est; quia provenit a principio extrinseco, scilicet a Deo suspendente suum concursum; & est contra voluntatis inclinationem, quam habet ad illum consensum ratione primi motus, seu affectus praevientis.

Almainus.
Palud.

Gabriel.

Quae sententia, quod ad rem attinet, mihi placet, eamque tradit Gabr. in 2. d. 25. q. unica, a. 3. propositione tertia. Nam sicut potest fieri vis alicui rei, inferendo aliquid positivi contra naturalem inclinationem vel appetitum elicitem; ita potest fieri vis subtrahendo aliquid positivi contra rei inclinationem, quod fit per potentiam causae superioris suspendentis suum influxum, quem causa inferior postulabat. Quo modo dici potest, ignem Babylonicum per vim prohibitum diuinitus ab vrendo; nam positus omnibus antecedenter necessarijs ad vrendum, & vi ipsius naturali ad hoc determinata, impeditus fuit contra naturalem inclinationem. Sic si quis videns Deum, non amaret, aut non gauderet, ob defectum concursus diuini; per vim censeretur impedi: quia quod non amaret, aut non gauderet, esset contra naturalem inclinationem actiuam. Si tamen modum loquendi vulgarem spectemus, proprie non dicitur voluntas hic vim pati aut *resistat*; Nam hoc nomen designat aliquam positivam impressionem fieri a causa extrinseca, qua impediatur a suo nativo motu: hic autem nihil positivi inferitur. Verum hoc ad modum loquendi pertinet.

DVBIVM II.

Utrum voluntas possit vim pati in actibus imperatis, & eorum cessatione?

32 **R**espondetur Possesse, ut recte hic D. Thomas. Hoc tamen sic intellige, non quod actus aliquis possit imperari a voluntate, seu ab eius pendere imperio, & simul esse violentus voluntati, hoc enim implicat (si enim pendet a voluntate

imperio, iam non est a vi extrinseca voluntatis, sed ab intrinseca, ac proinde non est violentus) sed quod illi actus, qui aliam solent imperio voluntatis excitari in ceteris animae potentijs, possint ab extrinseca causa excitari contra renisum voluntatis. Explico id in singulis potentijs subditis voluntati.

Primò, In intellectu, qui dupliciter potest habere aliquem actum seu cogitationem contra renisum voluntatis: Primò, Si Deus immediate illum applicet ad cogitandum; & tunc violentia proximè erit in actu intellectus: sic damnati perpetuò coguntur omnes suas miseras cogitare, ut quidam docent. Secundò, Si proponatur intellectui obiectum mediante phantasia, voluntate renitente: sic hominibus bonis & malis multae incidunt cogitationes contra voluntatem. Hic tamen vis ipsa non est immediate in actu intellectus; neque etiam in actu phantasiae (quia nulla causa creata extrinseca potest immediate in actu intellectus vel phantasiae, vel sensus exterioris influere) sed in motione spirituum, vel sanguinis, vel in alio actu, quo obiectum interius offertur; quo proposito naturaliter sequitur actus phantasiae vel intellectus.

Iidem modi duo locum habent in phantasia & sensibus exterioribus: possunt enim haec vires immediate applicari a Deo ad operandum contra voluntatis renisum (potest enim Deus facere, ut videas etiam clausis oculis, & obturatis auribus audias) & tunc vis immediate est in ipsa sensuum operatione: at causa creata non possunt id immediate, sed solum mediante alio; quatenus offerunt obiectum, vel impediunt ne quid interueniat inter obiectum & sensum; nam etiam tunc sensus necessariò operantur, etsi voluntas renitatur; quia ipsorum operatio non subest arbitrio voluntatis, nisi indirectè & remote, quatenus in potestate voluntatis est mouere membra, ea applicando, auertendo, vel aliquid interponendo.

Dico Secundò, Voluntas potest vim pati in cessatione actuum imperatorum, seu aliarum potentiarum. Patet ex D. Thoma. Potest autem id fieri dupliciter: Primò, Si membrum aliquod videtur detineatur ne possit moueri, vel spiritus ad motum necessarij subtrahantur, voluntate ad motum conante. Secundò, Si omnibus necessarijs positus, & voluntate conante ad motum, Deus non praebet concursum.

Dico Tertiò, Violentia quae inferitur voluntati circa actus imperatos, non est violentia respectu ipsarum potentiarum, a quibus isti actus procedunt; sed solum respectu voluntatis. Patet ex dictis supra. Nam oriuntur isti actus ab intrinseca vi illarum potentiarum, & sunt iuxta illarum inclinationem. Idem dicendum de cessatione actuum, praeter eam quae fit subtractione concursus diuini. Omnis enim cessatio actus earum potentiarum, quae imperio voluntatis subsunt, est naturalis ipsis potentijs, praeter illam quae fit per nudam concursus diuini subtractionem; ut patet ex supradictis.

Voluntas
potest vim
pati circa
actum in-
tellectus
dupliciter.

Similiter
circa actus
phantasiae
& sensuum
exteriorum.

33
Potest vim
pati in ces-
satione a-
ctuum im-
peratorum,
dupliciter.

Qua ces-
satio ipsis
potentijs
fit violenta.

ARTICVLVS V.

Vtrum violentia causet inuoluntarium.

34 **S**ensus est; Vtrum effectus, qui per vim seu violentè in nobis causatur, sit inuoluntarius.

Conclusio est, omninò esse inuoluntarium.

Probat *Primò*, Quia ratio violenti hoc includit, vt sit contra propriam inclinationem eius, cui violentum dicitur: atqui propria inclinatio hominis vt homo, est per voluntatem elicita: ergo quicquid est homini violentum, est contra ipsius voluntatem; & consequenter inuoluntarium.

Vbi aduerte, D. Thomam hęc loqui de violentia, quæ infertur homini, quæ homo est, vt patet in responsione *ad tertium*. Nam quæ alijs rebus infertur, non pertinet ad negotium morale.

Secundò Probat; Sicut violentum in alijs rebus opponitur ei, quod est secundum naturam, ita in homine opponitur ei, quod est secundum voluntatem, seu voluntarium: sed voluntario opponitur solum inuoluntarium: ergo violentum homini est inuoluntarium. Quare, cum violentia causet effectum violentum, causat inuoluntarium.

Notandum est, tria esse quæ causant inuoluntarium (de quibus D. Thomas hoc art. & sequentibus) vt docet *Almainus* cap. 2. tract. 1. de moralibus. Et colligitur ex *Aristotele* 3. *Ethic.* c. 1. nempe, Vim, Metum, & Ignorantiam. Vis & Ignorantia faciunt vt opus sit omninò inuoluntarium. Metus verò solum facit, vt secundum quid censeatur inuoluntarium; absolute tamen voluntarium.

Hinc sequitur, vt, quicquid agimus vel patimur ab externa aliqua causa, voluntate repugnante quantum potest, & debet; non imputetur nobis ad culpam; quia est violentum, ac proinde omninò inuoluntarium. Quod etiam colligitur ex *Apost.* *Roman.* 7. & principio capitis 8. & capitulo *Presbyteros* dist. 50. & causa. 22. q. 1.

35 *Obiectiões soluntur.* Dices *Primò*, Si quis te neque volentem, neque nolentem, sed permittentem trahat, motus iste erit violentus; tamen non erit inuoluntarius; ergo vis non semper causat inuoluntarium.

Respondeo, Istum motum non esse propriè violentum seu coactum homini, vt homo est; quia non fit renitente voluntate, quantum potest; sed solum est violentus corpori, vt graue est: vnde non est mirum si non sit propriè inuoluntarius. Si tamen tenebaris istum motum impedire, & non impedias cum possis, censebitur tibi absolute voluntarius; vt patet ex dictis art. 3. Nam sequitur ex omissione voluntaria, cum tamen deberes impedire. Quod si non tenebaris impedire, nec erit tibi voluntarius, nec inuoluntarius; sed solum non voluntarius, seu permissus.

Hinc fit, vt si puella quæ defloratur, non resistat quantum debet, non censeatur vi, neque absolute inuoluntariè id pati, sed voluntariè; quia sequitur ex omissione voluntaria, & tenebatur impedire. Quod si metu mortis non resistat, etiam si omisso illa resistèdi sit absolute voluntaria,

(est enim ex metu tantummodo illa omisso, qui solum facit inuoluntarium secundum quid) tamen euentus secutus, scilicet defloratio, est omninò inuoluntarius, imò & violentus; quia infertur ab extrinseco, voluntate resistète quantum potest & debet.

Dices *Secundò*, Passiones Christi & Martyrum non erant coactæ, nec inuoluntariæ; non enim contra voluntatem patiebantur; erant tamen violentæ, quia per vim extrinsecus illatam contra naturalem inclinationem, quæ appetit suppositi conseruationem: ergo violentia non semper causat inuoluntarium.

Respondeo, Etsi erant violentæ respectu naturalis inclinationis voluntatis; tamen non erant violentæ respectu voluntatis deliberatæ: nam volebant illas excipere, & voluntas ad eas cooperabatur, quatenus se voluntariè offerebant, & volebant subtrahere; vel saltem quatenus malebant illas pati, quàm veritatem negare. Vide D. Thomam in respon. *ad secundum*.

Vbi tamen aduerte, Passiones istas non dici propriè voluntarias, quatenus Martyres se habebant merè passiuè: quia voluntarium est quod pendet à voluntate aliquo modo, vt effectus à causa. Nec sufficit quòd illis placuerint per modum obiecti; alioquin passiones Martyrum essent etiam nobis voluntariæ, quia placent nostræ voluntati. Sed dicuntur voluntariæ, quia Martyres ad illas voluntariè cooperabantur; sicut dictum est.

ARTICVLVS VI.

Vtrum metus causet inuoluntarium simpliciter.

Sensus est, Vtrum id quod metu facimus, aliàs non facturi, censeatur absolute inuoluntarium. 37

Conclusio, Id quod metu fit, esse mixtum ex voluntario, & inuoluntario; sic tamen vt sit voluntarium simpliciter, inuoluntarium secundum quid.

Ratio est, Quia id quod metu fit, acceptum cum circumstantijs quibus fit, est absolute volitum. Cuius signum est, quòd ex vi illius voluntatis homo se applicet ad externam operationem; vt patet, cum quis metu naufragij in tempestate prociçcit merces: hæc prociçto tali tempore & loco est absolute volita; tamen secundum quid est inuoluntaria; quia considerata nudè extra tale periculum, planè displicet voluntati.

Vbi Notandum *Primò*, metum differre à violentia; quòd violentia non inclinet voluntatem; sed illa omninò repugnante, suum effectum ponat: metus verò inclinet voluntatem, vt ipsamet aliquid velit & faciat quod per se consideratum illi displicet, idque ad vitandum maius malum.

Notandum *Secundò*, cum aliquid metu fit, interuenire quatuor actus. *Primus* est, Timor maioris mali; vt naufragij. *Secundus* est, volitio alicuius operationis; v. g. eiectionis mercium, vt illud maius malum auertatur. *Tertius* est, displicentia illius operationis secundum se considerata, eò quòd sit incommoda, & damnosa. *Quartus*,

Ipsa

Quomodo
passiones
Martyrum
non erant
violentiæ.

37

Dum ut
quid sit me
in quatuor
actus con
currunt.

Ipla externa operatio, scilicet eictio. Inter hos, primus non est inuoluntarius; timere enim malum impendens, est secundum inclinationem voluntatis, sicut desiderare bonum. Neque etiam secundus, quia voluntas eiciens merces, ad vitandum maius malum non displicet voluntati, sed est illi consentanea. Neque Tertius, quia displicentia illa non displicet: non enim voluntas habet aliquem actum, quo nollet se habere illam displicentiam, siue, quo nollet sibi displicere illam eiectionem. Solus quartus actus est inuoluntarius, scilicet, externa eictio; quia hic solus displicet: non tamen absolute displicet; quia placet cum circumstantiis quibus fit: sed seorsim sine talibus circumstantiis consideratus, displicet. Vnde dicitur inuoluntarius secundum quid; id est, ut nudè & secundum se consideratur.

38
Id quod me-
tu fit, non
conferetur in-
uoluntari-
um, nisi
coniunctam
habeat dis-
plicentiam.

Hinc sequitur Primò, Non omne quod metu fit, esse inuoluntarium; sed requiri ut simul in voluntate sit quaedam displicentia, qua, id quod fit, secundum se consideratum displiceat. Si enim hoc modo non displiceat, non est vllò modo inuoluntarium. Neque sufficit qualiscumque displicentia; nam primi motus non sufficiunt ut dicamur aliquid inuoluntariè facere: sed requiritur ut sit deliberata nolitio, qua quis nollet hoc facere, nisi esset necessarium ad aliud malum vitandum. Vnde, qui metu inferni poenitentia ducitur, & seruat diuina mandata, non cenfetur id inuoluntariè facere; sicut qui metu naufragij proijcit merces; nisi coniuncta sit talis nolitio, qua nollet poenitere, & mandata seruare, nisi id esset necessarium ad vitandum infernum: Sicut ille qui proijcit merces, habet nolitioem qua nollet proijcere, nisi id esset necessarium ad vitandum naufragium. Ab hac nolitioe, quando timori coniungitur, timor dicitur seruilis, ut suo loco dicitur.

Secundò sequitur, contractum metu initum non esse irritum defectu voluntarij, ut multi do- cent; quia est absolute voluntarius: absoluta autem voluntas sufficit ad efficiendum validum contractum, modò debita materia interueniat.

Contractus
metu factus
non est ir-
ritus defe-
ctu volun-
tarij.

Itaque secluso iure positio, verius existimo, matrimonium metu graui contractum, esse validum, modò interueniat vltro citroq; idonea materia, in qua contractus verferetur, nempe personarum habitas. Idem dico de emptioe, venditioe, permutatione, locatioe, & similibus contractibus. Possunt tamen huiusmodi contractus sic initi, excepto matrimonio, facile irritari, voluntate eius, qui iniuriam passus est: nam potest petere restitutionem in integrum, & agere de damno illato. Excipio matrimonium, quia semel initum, natura sua est insolubile: vnde iure positio ab initio debuit irritum decerni. Fateor tamen contrariam sententiam probabilem esse; scilicet, contractus omnes per iniuriam extortos, iure naturæ esse irritos. Sed de hoc latius Tractatu de Matrimonio.

Dices, Si id quod metu fit, est absolute voluntarium: ergo metus numquam excusat à culpa, si quis ratione metus contra legem agat.

39
An metus
excuset à
culpa.

Respondeo, Numquam ratione metus licere transgredi legem, vel agere contra legem formaliter consideratam; nam hoc est facere contra legis obligationem; sed sepe fit, ut obligatio legis, ratio-

ne periculi quod metuitur, cesset: & tunc licet omittere id, quod lex præcipit, & agere contra legem materialiter consideratam. Quod non solum in legibus humanis locum habet, quarum omnium obligatio cessat in graui periculo vitæ, aut fortunarum (nisi interdum magnitudo rei præceptæ aliud postulet) sed etiam in legibus diuinis affirmantibus; quia etiam hæ non obligant cum periculo vitæ. Sic præceptum Confessionis, Communionis, etiam & Baptismi, non obligat cum periculo vitæ. Idem vsu venit in quibusdam præceptis legis naturalis, ut correptionis proximi, & eleemosynæ in necessitate. De quibus suo loco.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum concupiscentia causet inuoluntarium?

Conclusio est, Concupiscentiam non causare, sed potius facere aliquid voluntarium. Duo hic insinuantur dubia. 49

D V B I V M I.

Vtrum id quod ex Concupiscentia facimus, sit censendum inuoluntarium, sicut id quod ex metu facimus?

Nota Primò, Concupiscentiam hic vocari passionem, qua afficimur ad aliquod bonum, præsertim delectabile.

Nota Secundò, Hanc Concupiscentiam esse duplicem; scilicet, Antecedentem & Consequentem, ut docet D. Th. q. 77. a. 6. Cum enim sit duplex appetitus, sensitiuus, & rationalis; ijque in eadē simplici essentia animæ iungantur; fit ut se mutuo moueant, etsi dispari modo. Appetitus enim rationalis, seu voluntas, mouet appetitum sensitiuum efficaciter per modum imperantis: appetitus autem sensitiuus non ita potest mouere voluntatem; sed mouet per modum suadentis, faciendo ut obiectum videatur intellectui expetendum. Quòd si intellectus non attentè consideret, facile seducitur, iudicans ita esse sicuti proponitur, & sic voluntas ad illud mouetur. Quando igitur voluntas mouet appetitum inferiorem ad concupiscendum, est Concupiscentia Consequens: quando verò appetitus inferior mouet voluntatem, est Antecedens: ut cum quis ex tentatione trahitur ad consensum, De consequenti nulla est dubitatio; quia cum ipsa sequatur voluntatem, effectus quoque eius pendet à voluntate, tamquam à causa sua primaria; vnde est omnino voluntarius: non tamen concupiscentia cenfetur esse causa huius voluntarij: quia concupiscentia non induxit voluntatem, sed voluntas concupiscentiam. Vnde hæc concupiscentia propriè non facit voluntarium, sed est signum intensæ voluntatis. Confert tamen, ut homo in eadem voluntate facilius perseueret, saepeque contingit ut concupiscentia à voluntate excitata, ipsam vicissim magis excitet & augeat. Sed hac ex parte non tam est Consequens, quam Antecedens. De Antecedente igitur est tota quaestio.

Concupis-
centia Con-
sequens &
Antecedens

Respondetur

41 Respondendum est, Id quod per Concupiscentiam Antecedentem fit, non est villo modo inuoluntarium. Ita D. Thomas hoc loco; & colligitur ex Aristot. 3. Ethic. c. 1. vbi ait, *Ex qua ex ira vel cupiditate fiunt, non dicitur ab iniuriis fieri.* Et ratio est; quia quando aliquid ex concupiscentia fit, non fit repugnante voluntate, sicut quando ex metu mortis projiciuntur merces.

Contra obiicitur Primò, Metus ideò causat inuoluntarium, quia trahit voluntatem ad id volendum, quod ei secundum se consideratum displicet: atqui hoc etiam efficit concupiscentia: trahit enim voluntatem ad id, quod illi extra concupiscentiam consideratum displicet; scilicet ad turpia; vt patet ad Rom. 7. v. 15. *Non quod volo, hoc ago; sed quod odi, illud facio.* & infra: v. 23. *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae:* ergo etiam concupiscentia facit inuoluntarium.

Discrimen inter metum & concupiscentiam respectu effectus

Respondeo, esse disparem rationem. Metus enim facit inuoluntarium; quia id quod proximè ex metu eligitur, est inuoluntarium. etiam postquam voluntas in illud consentit. Nam manet tanta displicentia, vt etiam cum mœrore exequatur, ac proinde inuoluntariè; vt patet in eo, qui metu naufragij projicit merces. Id autem quod proximè ex concupiscentia eligitur, etsi initio aliquantulum displiceat voluntati; tamen postquam consentit, non exequitur illud cum displicentia saltem notabili, quæ tristitiam pariat; vt patet in eo, qui tentatione victus, fornicatur; vel hostem vlciscitur: Oblectatio enim quæ est in illo actu, tollit displicentiam, quæ antè erat in voluntate. Quod verò secundariò eligitur ex concupiscentia, scilicet tamquam medium, interdum videtur habere aliquid inuoluntarij; vt sunt labor & sumptus qui fiunt, vt opus illicitum, in quo delectatio, perpetretur: tamen non censetur etiam inuoluntariè fieri, sicut id quod metu fit: tum quia imaginatio obiecti delectabilis tollit illam displicentiam, ita vt absque mœrore, & etiam cum gaudio pericula subeat, sumptusque faciat: tum etiam, quia qui metu aliquid agit, ei incumbit necessitas, & quidem ab extrinseco, quod non est in ipsius potestate. Qui autem ira vel cupiditate, nulla necessitate impellitur; non enim est ei necessaria illa voluptas; neque ab extrinseco vrgetur; sed à causa intrinseca quæ est in ipsius potestate; & ita totum est voluntarium, & nihil est inuoluntarium.

42 Quatuor actus cum ex concupiscentia aliquid fit.

Vt hæc melius intelligantur, Notandum est, cum quis aliquid ex concupiscentia facit, interuenire quatuor actus. Primus est, Passio concupiscentiæ. Hæc sæpè est inuoluntaria; quia repugnante voluntate excitatur. Tamen, cum sit in potestate voluntatis eam compescere, si id omiserit, censetur ipsa voluntaria, & omnè id quod ex ipsa mali sequitur. Secundus actus est, consensus voluntatis in opus, in quod fertur concupiscentia. Hoc consensu posito, concupiscentia non est amplius inuoluntaria, neque ipsum opus, quia neutrum amplius voluntati displicet. Tertius actus est, consensus in aliquid quod est medium necessarium ad obtinendum illud, in quo est delectatio. Quartus est, Executio mediij & ipsius operis. Hi duo actus etiam non sunt inuoluntarij: nam etsi hoc medium per se displiceat; tamen, quia nulla necessitas vrget illud amplecti, censetur homo prorsus volun-

tariè illud amplecti; & multò magis ipsum opus, ob quod suscipit illud medium. Confirmatur; Quia nemo dixerit eos, qui opes, vel voluptates per magnos labores & pericula sectantur, inuoluntariè illa suscipere; eò quod nulla necessitas eos ad hoc cogat, sed totum ab eorum libertate primitus oriatur. Secus est de eo, qui metu naufragij projicit merces; quia non est in ipsius potestate aliter mortem euadere.

Hinc sequitur, eum qui metu furatur, vel alio genere peccati peccat, minùs peccare, quam qui incensus cupiditate id facit.

Obiicitur Secundò, Ipse metus oritur ex concupiscentia; vt docet D. Thomas infra q. 43. a. 5. & D. Augustinus lib. 83. questionum, q. 33. Nam ex amore vitæ nascitur inuoluntaria proectio mercium: ergo cum metus faciat inuoluntarium, etiam concupiscentia faciet, quæ est causa metus.

Respondeo; Hinc tantum sequi concupiscentiam mediante metu efficere inuoluntarium: nos autem loquimur de concupiscentia per se, & sine metu: hæc enim non facit inuoluntarium.

D V B I V M II.

Vtrum concupiscentia augeat voluntarium?

43 Respondeo cum distinctione. Voluntarium enim variè accipitur. Si igitur accipiat pro eo quod fit à voluntate secundum proprium modum voluntatis, vt idem sit quod liberum, vt supra diximus, sic concupiscentia non augeat voluntarium, sed minuit. Ratio est; Tum quia inclinat voluntatem in vnâ partem; tum quia impedit considerationem intellectus, vt non possit rem suis momentis examinare. Hoc modo videtur accipere D. Thomas voluntarium presentij articulo. Nam ad 3. dicit in amentibus non esse voluntarium; nempe quia in illis non est libertas, quamuis in illis sint actus voluntatis & spontanei. Item dicit, voluntariū esse, quod est in potestate voluntatis: atqui hoc est liberum. Simili modo accipit voluntarium infra, q. 77. a. 6. cum ait, Passionem minuere voluntarium; & alibi.

Voluntarium potest tripliciter accipi.

Si verò accipiat pro eo quod est spontaneū voluntati, sic etiam passio non augeat voluntariū; quia non augeat spontaneū voluntati. Ratio est; quia eò magis voluntati aliquid est spontaneum, quò magis ipsa ex se illud vult; non autem aliunde. Hinc fit vt magis sponte peccet, qui à nemine persuasus; aut incitatus peccat, quam qui alterius persuasionem vel hortatu. Atqui passio est extrinseca voluntati, habens se per modum importuni suauoris; ergo, cum moueatur à passione, minùs sponte sua censetur velle, quam quando sine passione. Vide D. Thomam infra q. 77. a. 6. vbi hanc rationem insinuat.

Nec obstat quòd D. Thomas, hoc loco in corpore, dicat: *Concupiscentia non causat inuoluntarium; sed magis facit aliquid voluntarium;* Non enim sensus est, concupiscentiam facere opus magis voluntarium, quam esset sine concupiscentia: sed sensus est, concupiscentiam facere potius, vt opus sit voluntarium, quam inuoluntarium; vt rectè notauit Conradus exponens hæc verba D. Thomæ. Cum hoc tamen stat, vt minuatur illam formalitatem & conditionem, quæ est esse ex principio

capio

capio intrinseco, vt ibidem ait. Denique, si voluntarium accipiat pro eo quod pendet ex conatu voluntatis, abstrahendo à libero & necessario, à spontaneo & inuito; sic concupiscentia auget voluntarium; quia auget voluntatis conatum & perfectionem intensiuam actus; facit enim vt voluntas magno conatu feratur in opus; vt patet in ijs qui ex concupiscentia peccant.

DVBIUM III.

*Vtrum habitus siue bonus siue malus, & auxili-
um praeueniens augeat voluntarium?*

44 **R**espondeo, & Dico Primò; Augent voluntarium iuxta tertium modum: quia faciunt vt voluntas maiore conatu operetur, & vt actus sit intensior: afferunt enim facultatem operandi, & quendam veluti impetum.

Dico Secundò; Non tamen augent rationem spontanei; nisi quatenus impediunt passiones, quae minuunt spontaneum in voluntate.

Prior pars patet; Quia voluntas his imbuta, & incitata, censetur minus ex se operari, quam si illa abessent.

Altera pars patet; Quia habitus virtutum, & auxilium diuinum impediunt passiones, quae rationem perturbant, & opus minus spontaneum efficiunt.

*Habitus &
auxilium
praeueniens
quomodo
minuat li-
bertatem.*

Dico Tertio; Haec tamen physice loquendo, minuunt libertatem; non tamen, eam minuunt secundum aestimationem moralem.

Prior pars probatur; Quia habitus & auxilium praeueniens inclinant voluntatem in vnam partem per modum naturae; quia sunt principia ad vnam partem naturaliter determinata. Similiter determinant quodammodo iudicium rationis ad vnam partem approbandam. Habitus enim prauus excecatur rationem, occultans malum quod in opere latet, & rem delectabilem faciens magis apparere delectabilem, quam reuera sit. Habitus autem bonus, facit vt honestas operis appareat illustrius.

Altera pars, nempe quod secundum aestimationem moralem non minuunt libertatem, ac proinde neque meritum vel demeritum. Probatur: quia cum habitus sit procreatus ex actibus liberis, tota inclinatio habitus voluntati est libera & voluntaria. Similiter inclinatio auxilij praeuenientis, eo quod hoc auxilium à voluntate desideretur; vel certe quia in potestate hominis est ei non consentire. Hinc sequitur, omnino liberam censei actionem, quae ex habitu & auxilio praeueniente sequitur.

*Si hominē
penitentem,
propensio
ex habitu
sit inuolū-
taria.*

Aduerte tamen, Si contracta praua consuetudine seu habitu, hominem peniteat illius, ea propensio censebitur in posterum inuoluntaria. Vnde motus ex ea interdum suborientes, non censebuntur voluntarij aut liberi: quare nec imputabuntur ad culpam; sicut neque motus primi. Quod si non intercesserit penitentia, inclinatio illa habitus prauis manebit voluntaria, & consequenter motus ex ea suborti.

ARTI-

ARTICVLVS VIII.

*Vtrum ignorantia causet in-
uoluntarium?*

Prima Conclusio. Ignorantia Antecedens causet inuoluntarium simpliciter.

Secunda Conclusio. Ignorantia Consequens causet voluntarium simpliciter; inuoluntarium secundum quid.

Tertia Conclusio. Ignorantia Concomitans neque voluntarium neque inuoluntarium causet; sed solum non voluntarium.

Circa diuisionem Ignorantiae in Antecedentem, Comitantem & Consequentem: Notandum Primò, Omnem Ignorantiam, Comitantem esse, vel Antecedentem, vel Consequentem. Si enim sit omnino inculpabilis, est Antecedens; si autem sit culpabilis, est Consequens. Vnde non ponitur tamquam tertium membrum; sed tamquam distinctus quidam modus, quo ignorantia se habet respectu operis. Nam potest ignorantia se habere ad opus externum, vel tamquam causa, siue sit antecedens siue consequens; & potest se habere concomitanter, siue sit antecedens siue consequens.

Itaque insinuatur hinc duae diuisiones ignorantiae: altera, respectu voluntatis; & sic ignorantia alia est antecedens, alia consequens. Antecedens dicitur quae voluntatem omnem, quae circa ipsam sit, antecedit: vnde non est voluntaria. Consequens dicitur, quae aliquo modo à voluntate pendet: vnde est voluntaria.

*Ignorantia
respectu
voluntatis,
alia est an-
tecedens, alia
consequens vo-
luntatem.*

Altera respectu operis: sic ignorantia, alia est causa operis, siue sit antecedens siue consequens; alia non est causa, sed comitanter se habet ad opus; siue sit antecedens siue consequens. Nulla autem est ignorantia quae consequens sit respectu operis; quia opere facto non restat aliqua ignorantia, quae sit operis effectus, praeter eam quae est consequens respectu voluntatis.

*Respectu
operis, alia
est causa,
alia comes
operis.*

Clarius locutus fuisse D. Thomas, si ignorantiam Antecedentem, vocasset non voluntariam; Consequentem, voluntariam.

Not. Secundò, Ignorantiam Consequentem seu Voluntariam, esse triplicem: Alia enim est directè voluntaria; vt, cum quis vult expressè nescire, vt liberius peccet. Haec dicitur *affectedata*. Talis est eorum, de quibus Iob 21. *Qui dixerunt Deo, recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Et Psalm. 35. *Noluit intelligere, vt bene ageret.* Alia est voluntaria indirectè; nempe quae non est in se volita: sed censetur volita in negligentia & omissione discendi: quae negligentia si magna sit, ignorantia dicitur *crassa*: qualis plerumque est eorum, qui ignorant articulos fidei, & peccata contra Decalogum. Si verò negligentia sit parua, tamen culpabilis, erit ignorantia *leuis*, quae etiam *vincibilis* proprie vocari solet. Talis est, cū res est cognitu difficilis, & adhibita est aliqua diligentia ad eam cognoscendam; sed non tanta, quantam oportebat. Atque haec omnia intelligenda sunt de ignorantia earum rerum, quas scire tenemur: aliarum enim rerum ignorantia, non pertinet ad hanc materiam. His positis est

*Ignorantia
consequens
est triplex.*

Affectedata.

Crassa.

*Leuis seu
vincibilis.*

DVBI-

D V B I V M I I
Virum Ignorantia Antecedens, quando est causa operis, faciat opus involuntarium?

46

Respondeo & Dico Primò, Ignorantia Antecedens, id est, ea quæ prorsus est involuntaria, quando est causa operis, facit absolute involuntariū. Ita D. Thomas hoc loco & Damascenus lib. 2. de Fide, cap. 24. cum ait: *Hic quod per ignorantiam fit, est spontaneum, si ignorantia causam non dedimus.* Et Nemesius lib. de homine, cap. 31. iisdem verbis.

Ratio est, Quia id quod ex ignorantia involuntaria fit, nihil habet voluntarij, & præterea voluntati repugnat: ergo &c. Quod nihil voluntarij habeat, probatur; neque enim est in seipso volitum, cum non sit cognitum: neque est etiam volitum in sua causa, nempe in ipsa ignorantia; quia hæc est omnino involuntaria. Quare opus illud neque directè, neque indirectè est voluntarium. Quod etiam repugnet voluntati, saltem implicite, patet: nam voluntas sic est disposita, vt si sciret, nollet; vnde postea cum scierit, dolet; quod est signum involuntarij, vt docet Aristoteles lib. 3. Ethic. cap. 1. Talia sunt omnia, quæ homines per ignorantiam inculpata faciunt; siue sit ignorantia iuris, siue facti.

Hic tamen aduerte, Id quod per ignorantiam antecedentem fit, esse involuntarium secundum eam rationem, easque circumstantias, secundum quas ex ignorantia procedit; non autem secundum alias; vt docent Damascenus & Nemesius supra. Sic Iudas involuntarie cognouit Thamar suam nurum, quatenus erat nurus; vnde non commisit incestum coram Deo: tamen commisit fornicationem; quia sciebat esse non suam; & ita voluntarie cognouit, vt non suam: involuntarie vt nurum. Ignorantia enim non facit, vt actus secundum omnem rationem & circumstantiam consideratus, sit involuntarius; sed solum secundum eam rationem & circumstantiam, secundum quam ab ea procedit. Vide Almainum c. 4. Tract. 1. Moralium. Et Alfonso à Castro lib. 4. de potestate legis pœnalis cap. 14.

Petes, Quomodo ignorantia dicitur causare involuntarium? Respondeo, Occultando obiectum vel alias circumstantias; & consequenter efficiendo vt homo solum videat id, quod voluntati placet, non videat quod displicet; & sic iudicet esse amplectendum, quod aliàs non iudicaret. Itaque est causa operis, quatenus facit intellectum errare in iudicio practico, & interdum etiam in speculatiuo: vt cum Iacob putaret Liam esse Rachelem, eò quod ignoraret esse Liam: tunc enim habebat iudicium speculatiuum falsum, nempe, Hæc est vxor meâ.

Dices, Involuntarium est quod voluntati repugnat & displicet: atqui ignorantia non est causa, vt opus voluntati displiceat: ergo ipsa non facit involuntarium.

Respondeo Negando Consequentiam; Ignorantia enim dicitur facere involuntarium, quia est causa operis, quod voluntati displicet; quamuis non sit causa displicentia. Itaque facit involuntarium materialiter. Id autem quod est causa

cur opus voluntati displiceat, facit involuntarium formaliter; hoc autem est vel conditio operis naturâ suâ repugnans voluntati, vel libertas voluntatis pro arbitrio aliquid nolens.

Aduerte tamen, Ab ignorantia provenire vt opus formaliter sit non voluntarium: quia etsi ignorantia non sit causa, cur opus displiceat voluntati, est tamen directè causa, cur actu non placeat, siue cur actu non sit volitum; ac proinde cur sit non voluntarium; vt colligitur ex ijs quæ circa art. 1. dicta sunt.

Dico Secundò, Ignorantia antecedens non minuit voluntarium, sed omnino tollit. Patet, quia facit, vt opus absolute sit non voluntarium.

D V B I V M I I

Virum Ignorantia Consequens non affectata, quando est causa operis, faciat Involuntarium?

Respondeo & Dico Primò, Ignorantia consequens non affectata facit actum, cuius ipsa est causa, absolute voluntarium; secundum quid involuntarium. Patet ex Auctoribus supra citatis.

Prior pars probatur, Quia etsi ille actus non sit directè, & in se voluntarius; tamen est voluntarius indirectè, scilicet in causa sua, quæ est ignorantia voluntaria. Quod enim ex causa voluntaria fit, absolute voluntarium censetur. Vnde hæc ignorantia non excusat à tota culpa.

Altera pars probatur, Quia qui ex tali ignorantia operatur, ita est animo affectus, vt si sciret, nollet facere: ergo saltem ex parte involuntarie facit; cuius signum est, quod statim ac scierit, quid fecerit, doleat.

Dices Primò, Hæc ignorantia facit opus voluntarium: ergo non facit involuntarium. Consequentia patet, quia hæc non possunt ab eadem causa proficisci, cum sint contraria.

Respondeo Negando Consequentiam, Quia sub diuersa ratione facit vtrumque. Facit enim voluntarium non per seipsam, sed ratione suæ causæ, per quam & ipsa ignorantia est voluntaria: non enim opus est voluntariū quia ex ignorantia; sed quia ex voluntaria ignorantia. Involuntariū autem facit secundum seipsam quidem, sed solum per accidens & materialiter; quatenus est causa operis quod voluntati displicet. Simili modo metus facit, vt opus sit absolute voluntarium; & tamen facit etiam ex parte involuntarium. Ad confirmationem, voluntarium absolute, & involuntarium ex parte, non sunt contraria: vnde possunt in eundem actum conuenire, & ab eadem causa. Nam voluntas ipsa directè est causa vtriusque, etsi per diuersos actus, à quibus hæc denominatio alicui vni actui conuenit: aliunde enim habet actus quod dicatur voluntarius, aliunde quod involuntarius; vt patet ex dictis.

Dices Secundò, Ad voluntarium requiritur, vt fiat cum cognitione; vt patet ex dictis art. 1. Atqui cum aliquid fit ex ignorantia, deest cognitio eius quod fit: ergo non censetur voluntarium.

Respondeo, Quando aliquid est voluntarium non in se, sed in causa tantum, sufficit in causa esse illud cognitum & confusè. Itaque cum hic

E ignorantia

48.
Ignorantia non affectata facit voluntarium secundum quid involuntarium.

Iudas vt accessit ad Thamar.

47
Quo modo ignorantia sit causa involuntarij.

Iacob vt accessit ad Liam.

ignorantia sit causa operis, sufficit ut homo ignorantiam suam cognoscat, & ex illa posse in genere aliquid mali, vel omitendo, vel committendo, sequi. Cognoscit autem suam ignorantiam, quando aduertit in particulari vel in genere debere se aliqua discere, quæ nescit.

49

Dico Secundò, Hæc ignorantia consequens, etiamsi crassa sit, minuit tamen rationem voluntarij.

*Ignorantia
crassa mi-
nuis ratio-
nem vol-
untarij.*

Probatur Primò, Quia facit ut opus non sit volitum in seipso, sed solum in causa sua: minus autem est volitum, quod in seipso non est volitum, quam id; quod in seipso est volitum: ergo minuit rationem voluntarij. Secundò, Qui ex ignorantia crassa operatur, facit id quod nollet, si sciret: ergo minus voluntariè operatur, quam si sciens faceret. Hinc Apostolus 1. Corinth. 13. dicit se misericordiam consecutum; quod ignorans persecutus esset Ecclesiam Dei: & tamen ipsius ignorantia crassa erat.

Aduerte, Ignorantiam per se & directè esse causam imminutionis voluntarij: idè enim minus voluntariè censetur facere, quia ignorat conditionem rei. Non ita est causa operis, aut voluntarij in opere, aut inuoluntarij, ut patet ex dictis.

D V B I V M III.

Utrum Ignorantia consequens affectata minuat voluntarium, aut faciat ex parte inuoluntarium?

50
*Bonauent.
Almain.
D. Thom.*

D. Bonauentura in 2. d. 22. a. 2. q. 3. Almainus Tract. 1. Moralium c. 5. docent etiam hanc minuere voluntarium. D. Thomas hoc loco, & q. 76. a. 4. docet hanc ignorantiam potius augere, quam minuere voluntarium.

*Tribus
modis pot-
est quis
directè velle
ignorare.*

Sed notandum est, Tribus modis fieri posse, ut quis directè velit ignorare; Primò, Propter molestantiam discendi vel inquirendi. Secundò, Ob cupiditatem aliquid agendi coniunctam cum voluntate non faciendi id, quod constet esse peccatum: ut si dubites de firmitate matrimonij; nolis tamen ulterius inquirere, ne tenearis abstinere: si enim apertè scires esse inualidum, omninò velles abstinere. Tertiò, Ut liberiùs peccet; seu ne per scrupulos, quos scientia ingenerat, vel alia ratione, à peccando auertatur.

His positis, Dico Primò, Ignorantia affectata primo & secundo modo, facit ut opus ex parte sit minus voluntarium, quam esset si cum scientia fieret; & etiam facit aliquo modo inuoluntarium.

*Ignorantia
affectata
quo modo
minuat vo-
luntarij.*

Probatur prior pars, quia efficit hæc ignorantia, ut opus, dum sic fit, non sit directè volitum; nam occultat operis conditionem. Cum enim voluntarium includat cognitionem; id quod priuat cognitione, priuat ratione voluntarij; ut rectè D. Bonauentura loco citato.

Alter a pars etiam patet, Quia ignorantia est causa cur faciat id quod voluntati displicet: ergo facit quodammodo inuoluntarium.

Dices, Ignorantia affectata est omninò voluntaria; nam est directè volita: ergo non potest minuere voluntarium, aut facere aliquo modo inuoluntarium.

Respondeo Negando Consequentiam; Sicut enim mortis metus in tempestate est omninò vo-

luntarius; tamen causat quodammodo inuoluntarium: ita ignorantia affectata, licet ipsa directè sit volita, potest tamen esse causa, cur aliquid minus voluntariè, & etiam ex parte inuoluntariè faciamus: facit enim, ut nò videamus illud, quod, si videremus; nollemus facere. Hinc sequitur, Hanc ignorantiam multum minuere de culpa, quia minuit de ratione voluntarij, & de ratione contemptus: minus enim censetur contemnere diuinam legem; qui ex huiusmodi ignorantia peccat, quam qui ex industria.

Dico Secundò, Ignorantia affectata tertio modo, etsi physicè minuat voluntarium, tamè moraliter non censetur minuere. De hac ignorantia loquitur D. Thom. & hoc modo exponendus est.

Probatur, Quia etsi illud opus, quod fit ex hac ignorantia, non sit ita expresse volitum, ac si esset in seipso volitum; eò quod ignorantia occultet operis conditionem dum fit: tamen coram Deo censetur æquè volitum. Ratio est; quia illud opus antea fuit directè volitum in genere, quando, ut liberiùs peccaret, voluit ignorare; & ita ardentè volitum, ut propter illud, ne impediretur, voluerit habere dispendium scientiæ: ergo non minus, sed magis censetur voluntarium, quam si simplici modo cum scientia fecisset. Multi enim peccant cum scientia, qui tamen non ita afficiuntur operi, ut velint propter illud ignorare; & à se amouere omnia impedimenta peccati in posterum. Confirmatur, Quia id quod sequitur ex vi maioris voluntatis, censetur magis voluntarium: atqui id quod fit cum tali ignorantia, sequitur ex vi maioris voluntatis: ergo &c. Secus accidit in primo & secundo modo ignorantie affectatæ. Nò enim illi volebant ignorare, ut liberiùs peccarent; sed alter ob laborem, alter ne grauius peccaret.

Dices, D. Bonauentura dicit generaliter verum esse, omnem ignorantiam, in quantum huiusmodi; excusare peccare: ergo etiam hæc excusabit, ac proinde minuet voluntarium.

Respondeo; Excusat qua parte est ignorantia, quia occultat conditionem operis: sed accusat & auget ratione causæ suæ; nempe ratione voluntatis liberiùs peccandi; quæ est causa ignorantie, & operis secuti.

D V B I V M I V.

Utrum Ignorantia, qua non est causa actus, sed duntaxat comitatur actum, faciat actum inuoluntarium?

Respondeo & Dico Primò, Ignorantia comitans numquam facit actum inuoluntarij, siue ipsa sit voluntaria, siue inuoluntaria.

Probatur; Quia tunc dicitur quis operari cum ignorantia Comitante, quando nescit quid faciat; si tamen sciret, nihilominus vellet facere. Hinc fit, ut cum sciuerit quid fecerit, non displiceat, neque tristetur. Quod signum est nullo modo fuisse inuoluntarium. Vnde cum quis putans esse feram, interficit inimicū sagittā emissā, quem alioqui voluisset interficere, si sciisset esse inimicum, non inuoluntariè illum interficit, quia non displicet voluntati. Itaque aliud est facere aliquid ex ignorantia, seu per ignorantiam; aliud cum ignorantia; ut Aristoteles 3. Ethic. cap. 1. docet. Quod enim ex ignorantia fit, displicet voluntati,

51
*Quando
nò minuat,
sed auget
potius.*

52
*Ignorantia
comitans
non facit
vquam
inuolunta-
rium.*

voluntati, cum seuerit: si enim abfuisset ignorantia, non fuisset factum. Quod verò solùm cum ignorantia fit, non displicet; eius enim causa non est ignorantia: nam etiam si ignorantia abfuisset, aequè bene factum fuisset.

Dico Secundo, Si hæc ignorantia sit antecedens, id est, omninò inuoluntaria, opus quod cum eà sit, censetur non quidem inuoluntarium, sed omninò non voluntarium; ac proinde carens omni culpa: vt si quis in emissione sagittæ, adhibita debita diligentia ne noceret; nihilominus occidit inimicum, hæc occisio est omninò non voluntaria.

Probat, Quia hæc occisio non est in se voluntaria, cum sit ignorata: neque etiam est voluntaria in sua causa: quia neque in ignorantia, cum hæc non sit voluntaria, & etiam non sit causa actus: neque in emissione sagittæ; nam hæc prudenter fit, & cum debitis circumstantijs; nihil enim circa illam omittitur, quod ad euitationem illius euentus debeat adesse. Hinc sequitur, occisionem illam ratione ignorantie comitantis excusari à culpa: nam, vt opus non sit peccatum, non est necesse, vt sit inuoluntarium, sed sufficit esse non voluntarium. Hoc autem facit hæc ignorantia comitans.

Dices Primo, Si ille sciret esse inimicum, vellet occidere; ergo illa occisio saltem est indirectè voluntaria, scilicet in illo prauo affectu.

Respondeo, Eum qui cum praua affectione occidendi, aliquid ignoranter facit, tripliciter se posse habere; Primo, Si illa affectio seu dispositio solùm sit habitualis, v. g. habituale propositum occidendi inimici; nihil tamen actu de eo cogitet; tunc illa dispositio nihil facit ad opus præsens, nec vllò modo illud peccato contaminat. Quare ille nec interius, nec exterius peccat peccato homicidij. Nec refert quòd ille sit in proposito habituali occidendi; quia ex hoc proposito nõ operatur. Illa autem conditionalis, si sciret, vellet occidere, non ponit illud velle in re, sicut nec illud scire; ac proinde illud velle non influit in opus.

Secundò, Si ille non solùm habitu, sed etiam actu optet occisionem inimici; dicens in corde suo, Vtinam hæc sagitta inimicum interficerem! tunc licet hæc voluntas sit praua, & habeat culpam interiorem homicidij; tamen effectus secutus non censetur adhuc voluntarius, si necessariam diligentiam adhibuit. Ratio est, quia affectus ille interior, licet comitetur emissionem sagittæ, & occisionem inimici; neutrius tamen est causa. Nam emissio sagittæ procedit non ab illa voluntate, qua optat occidere inimicum; sed à voluntate occidendi feram. Quod confirmatur: quia non habet absolutam voluntatem; Volo nunc occidere inimicum, sed desiderium inefficax, Vtinam occiderem! Atqui actus exterior non procedit à voluntate inefficaci, sed absoluta.

Dices, Effectus secutus est volitus ab isto homine: ergo censetur illi esse voluntarius.

Respondeo, Esse volitum inefficaci quãdam voluntate per modum obiecti optabilis, sed non esse secutum ex hac volitione seu desiderio; quia

merè per accidens illi coniungitur: perinde ac si alio emittente sagittam ad interficiendam feram, tum optares interfici inimicum. Sequitur enim emissio sagittæ ex voluntate interficiendi feram; cui voluntati per accidens coniungitur illud desiderium interfectionis inimici.

Tertiò, Fieri potest, vt quis in genere habens hanc voluntatem, Volo emittere si fortè occidat, reuera occidat inimicũ: sed moraliter fieri vix potest, vt quis hoc faciat cū ignorantia inuoluntaria. Nam hæc voluntas non potest esse cum sufficienti diligentia & circumspectione ne occidat. Tamen etsi contingeret adhiberi debitam diligentiam; videretur nihilominus actus ille esse voluntarius; quia reuera oriretur à voluntate occidendi inimici. Neque ignorantia presentie inimici eum excusaret; quia ex voluntate occidendi emittit sagittam, existimamus fortassis accidere posse, vt hoc modo inimicum occidat.

Dico Tertiò, Quando hæc ignorantia est cõsequens, id est, voluntaria directè vel indirectè; non facit vt opus quod cū ea fit, sit non voluntarium, sed vt censetur voluntarium. Vnde neque omninò à culpa excusat. Patet exemplo: Si quis incautè emittens sagittam, occidat hostem; voluntariè censetur occidere, saltem indirectè: tenebatur enim adhibere diligentiam sufficientem ne quem læderet, & non fecit: ergo censetur occidere voluisse. Confirmatur, Si occidisset hoc modo amicum, censetur homicidã; quem tamen videretur minùs occidere voluisse quàm inimicum: ergo similiter, si hoc modo occiderit inimicum.

Dices Primo, Illa inimici occisio neque est voluntaria in seipsa; quia ignorabat esse inimicum: neque est in causa sua, scilicet in ignorantia; quia ignorantia illa, etsi sit voluntaria, non tamen est causa occisionis: ergo nullo modo est voluntaria.

Respondeo, esse voluntariam in sua causa; non quidem in ignorantia, sed in illa emissionem sagittæ sic facta. Qui enim sic inconsideratè tali tempore & loco vult emittere sagittam, censetur implicitè hominẽ velle occidere. Nam sicut id quod sequitur ex omissione voluntaria, si tenebar impedire, & non impedjam, erit voluntarium in causa: ita id quod sequitur ex actione voluntaria, si tenebar impedire, & non impedjam, erit voluntarium in illa actione; ex qua præter intentionem sequitur.

Dices Secundò, D. Thomas infra q. 75. a. 4. docet, Ignorantiam comitantem, neque accusare, neque excusare. Ergo numquam facit voluntarium, aut non voluntarium.

Respondeo, Omissis ijs quæ ibi docet Caietanus. D. Thomam nihil aliud velle, quàm ignorantiam comitantem per se, quã comitans est, neque accusare, neque excusare; quod verum est. Cum hoc tamen consistit, quod possit excusare vt est antecedens, seu non voluntaria; & accusare vt est consequens seu voluntaria; vt ostensum est. Reliqua quæ de ignorantia dici possent; pertinent ad quaest. 76.

33
Facit ta-
men va-
luntariũ,
si sit in-
culpata.

Ignoranter
occidens
inimicum,
tripliciter
se habere
potest.

54

Ignorantia
comitans si
sit culpabilis,
facit
voluntarium.

E ij QVÆ-